

**West-Friese
Archeologische
Rapporten 136**

Stenen stiepen aan de Streekweg

Archeologisch onderzoek op het perceel Streekweg 135
te Hoogkarspel, gemeente Drechterland

J. Leek

West-Friese Archeologische Rapporten 136

Stenen stiepen aan de Streekweg

**Archeologisch onderzoek op het perceel Streekweg 135 te
Hoogkarspel, gemeente Drechterland**

J. Leek

Hoorn 2019

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 136

Titel	Stenen stiepen aan de Streekweg Archeologisch onderzoek op het perceel Streekweg 135 te Hoogkarspel, gemeente Drechterland	
Uitvoerder	Archeologie West-Friesland	
Auteur	J. Leek (archeoloog, Archeologie West-Friesland) B.C. ter Steege (senior KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland)	
Redactie	C.P. Schrickx (senior KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland) M.H. Bartels (senior KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland)	
Veldwerk	B.C. ter Steege M. Kossen (KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland) J. Leek A. Weel (metaaldetectie, Archeologie West-Friesland) N. Huitema (stagiair student, Saxion Hogescholen)	
Vondstverwerking	M. Kossen E. van Paridon C. Pronk (archeologisch medewerker, Archeologie West-Friesland)	
Determinatie	Aardewerk:	J. Leek & W. Stellingwerf (archeoloog, Archeologie West-Friesland)
	Dierlijk bot:	J. van Leeuwen (KNA Specialist Archeozoölogie, Buro de Brug)
	Metaal:	W. Stellingwerf
	Munten:	Frank Postma (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland)
	Natuursteen:	H. Huisman (Hunebedcentrum, Borger)
Botanisch onderzoek	A.L. de Sitter-Homans (vrijwillig botanisch specialist)	
Dataverwerking	J. Leek	
Fotografie objecten & opmaak rapportage:	F.C. Schinning (archeoloog, Archeologie West-Friesland)	
Bewerking afbeeldingen:	F.C. Schinning W. Stellingwerf	
GIS/kaartmateriaal:	J. Leek F.C. Schinning	

© Archeologie West-Friesland 2019

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Administratieve gegevens

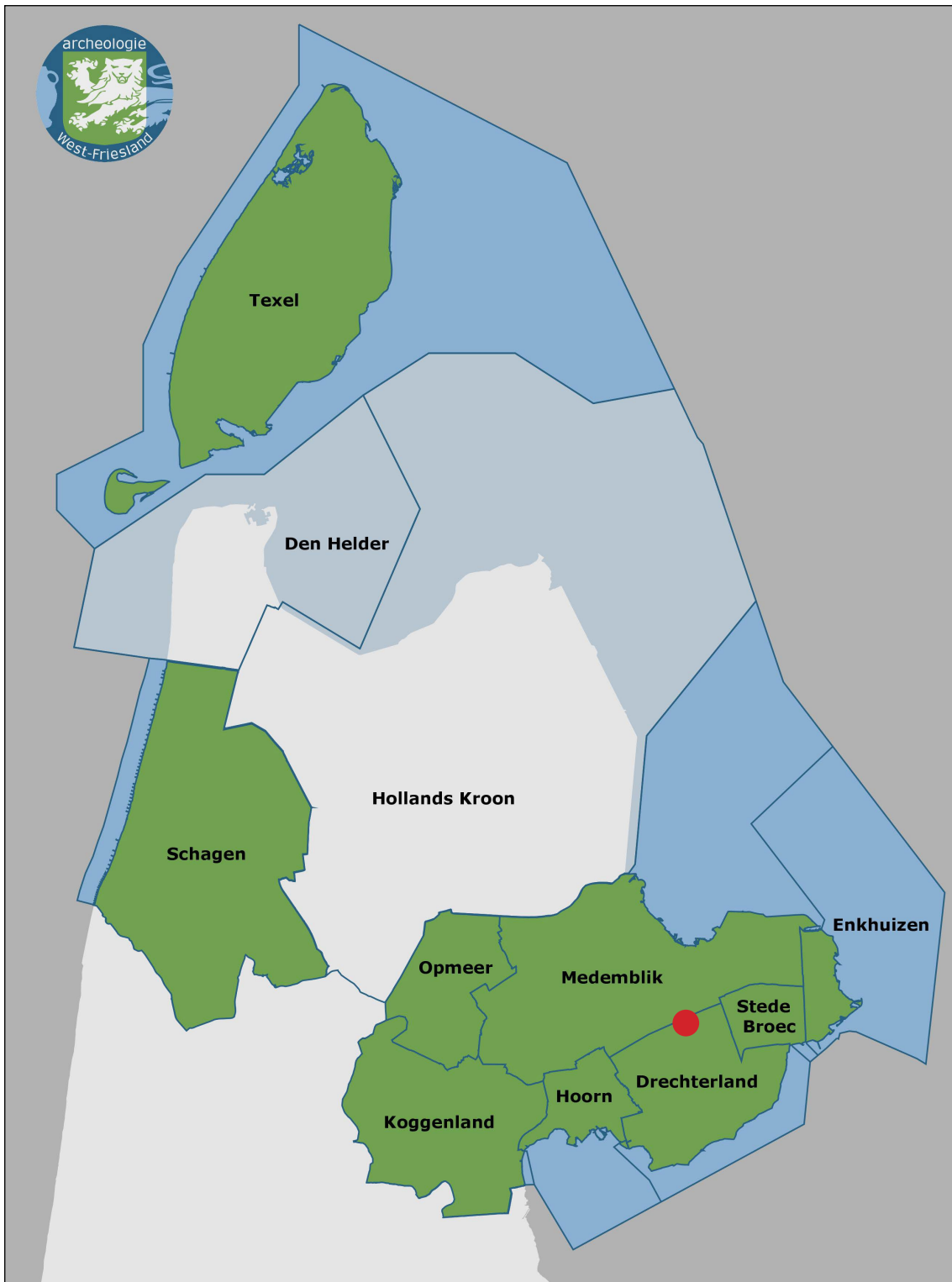
Project/locatie	Streekweg 135, Hoogkarspel, gemeente Drechterland
Projectnummer	463
Landelijk registratienummer	4573782100
Centrale coördinaten	x: 140.098,04 y: 522.843,57
Datum rapportage	November 2019
Datum veldonderzoek	November 2017
Bevoegde overheid	Gemeente Drechterland
Archeologisch deskundige	C.M. Soonius
Beheer en plaats projectdocumentatie	Provinciaal Depot Noord-Holland
Opdrachtgever	K. Beerepoot
Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Monument-, vondst- en Archisnummers	n.v.t.
Status	Goedgekeurd door het Bevoegd Gezag

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9	
2. De onderzoekslocatie	11	
2.1. Geologie en landschap	11	
2.2. Korte geschiedenis van Hoogkarspel	12	
2.3. Historische achtergrond onderzoekslocatie	13	
2.4. Archeologisch onderzoek in de omgeving	16	
3. Doel en methode van het onderzoek	18	
3.1. Onderzoeksopdracht	18	
3.2. Methode	19	
4. Resultaten	22	
4.1. Fase 1a (1150-1200)	22	
4.2. Fase 1b (1200-1300)	25	
4.2.1. Keramiekvondsten uit de 12 ^{de} en 13 ^{de} eeuw	29	
4.2.2. Metaalvondsten Middeleeuwen	32	
4.2.3. Overige vondsten Middeleeuwen	33	
4.3. Fase 2 (1300-1600)	35	
4.4. Fase 3 (1600-1918)	38	
4.4.1. Metaalvondsten Nieuwe Tijd	40	
5. Synthese	42	
6. Beantwoording onderzoeksvragen	46	
7. Bibliografie	49	
Kaartbijlagen		
Bijlage 1	Fase 1a (1150-1200)	53
Bijlage 2	Fase 1b (1200-1300)	55
Bijlage 3	Fase 2 (1300-1600)	57
Bijlage 4	Fase 3 (1600-1918)	59
Bijlage 5	Profielen	61
Determinatielijsten en specialistisch onderzoek		
<i>Digitaal beschikbaar via www.archeologiewestfriesland.nl</i>		
Bijlage 6	Determinatielijsten	

Afbeelding 1a. De onderzoeklocatie (rode stip) binnen de gemeente Drechterland in West-Friesland.

1. Inleiding

Op 20, 21 en 22 november 2017 is door Archeologie West-Friesland (AWF) een opgraving uitgevoerd op het perceel Streekweg 135 te Hoogkarspel, gemeente Drechterland (afb. 1). Aanleiding voor de opgraving was de realisatie van een nieuwe woning van ca. 134 m² met daarachter een berging van ca. 24 m². De nieuwbouw met bijbehorende bouwput en paalfundering betekende een verstoring van het bodemarchief, waardoor behoud *in situ* van de archeologische resten niet mogelijk was.

Afbeelding 1b. De onderzoekslocatie op een luchtfoto met de contouren van de nieuwbouw op het perceel Streekweg 135 (witte stippellijn).

In 2016 is op verzoek van gemeente Drechterland gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot de voorgenomen ontwikkelingen. Hiervoor is door AWF een archeologische QuickScan en een aanvullend advies opgesteld met als doel om te onderzoeken of, en in welke mate, nader archeologisch onderzoek noodzakelijk was.¹ Het plangebied ligt in de volgende archeologische dubbelbestemming: Waarde – Archeologie 1 (gebied van zeer hoge archeologische waarde). Hierbij geldt dat bij ingrepen groter dan 50 m² en dieper dan 40 cm rekening dient te worden gehouden met het aspect archeologie. De geplande ingreep overschrijdt de vrijstellingsgrens die vigeert binnen dit gebied.

Voor het plangebied geldt volgens de Concept-Beleidskaart Archeologie een hoge archeologische waarde voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, welke is vertaald in een vrijstellingsgrens van 100 m². Het dorpslint van Hoogkarspel (de Streekweg) is namelijk aangewezen als archeologisch monument: terrein van hoge archeologische waarde voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (monumentnummer 14883).

¹ Schinning & Bartels 2016a; Schinning & Bartels 2016b.

De geplande ingreep overschrijdt de grens van 100 m². In het kader van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ)-cyclus is besloten om het terrein met de omvang van de nieuwbouw archeologisch op te graven. Voor de uitvoering van de archeologisch opgraving is op 13 oktober 2017 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, waarin de onderzoeksdoelen en -eisen staan opgenomen.² Het archeologische onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

De eindverantwoordelijkheid van het archeologische onderzoek lag bij senior-archeoloog M.H. Bartels. De projectleiding was in handen van senior-archeoloog Bart ter Steege. Het veldteam bestond uit senior-archeoloog B.C. ter Steege, archeoloog M. Kossen, archeoloog J. Leek, archeologisch veldmedewerker E. van Paridon, archeologisch veldmedewerker A. Weel (metaaldetectie) en student stagiaire N. Huitema (Saxion Hogescholen). De mechanische graafwerkzaamheden werden uitgevoerd door loon- en grondverzetbedrijf R. Besseling uit Hem.

Het archeologische onderzoek is uitgewerkt door J. Leek. De keramische vondsten zijn beschreven door archeoloog W. Stellingwerf. Verder hebben tal van vakkundige vrijwillige medewerkers bijgedragen aan het wassen, splitsen en restaureren van de archeologische vondsten.

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoekslocatie besproken. Naast de ligging, komen de geologie en het historische kader aan bod. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de opzet, het onderzoeksdoel en de gehanteerde methodiek beschreven. In hoofdstuk 4 zijn de resultaten uit het onderzoek, waaronder de bodemopbouw, de sporen, de vondsten en de interpretatie hiervan beschreven. In hoofdstuk 5 worden de gegevens samengevoegd en wordt gepoogd om deze met reeds bestaande inzichten te verbinden. In hoofdstuk 6 worden de onderzoeksvragen uit het PvE beantwoord.

Dit rapport volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.0 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2016.

---

2 Ter Steege 2017.

2. Onderzoekslocatie

2.1. Geologie en landschap

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland binnen. Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedssfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven. Volgens deze reconstructies heeft Enkhuizen in een kweldergebied gelegen. De mariene afzettingen die in Enkhuizen direct onder de bouwvoor liggen behoren tot het Laagpakket van Wormer. Grote getijdengeulen zijn vermoedelijk niet actief geweest. Buiten de actieve delen van het zeegat vond veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders.

Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen. Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders. Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 v. Chr. verlaten.³

Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-

---

3 De Mulder & Bosch 1982; IJzereef & Van Regteren Altena 1991; Roessingh & Lohof 2011; Roessingh 2018.

Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen. De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggediept door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13de-eeuwse kern.

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water in zee worden geloosd. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluisen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem.

2.2. Korte geschiedenis van Hoogkarspel⁴

Van de 10de tot de 13de eeuw werd het gehele Westfriese veengebied ontgonnen. Kern van deze ontginning was in het noordoosten primair Medemblik, maar ook Wervershoof en Andijk kwamen hiervoor in aanmerking. In het zuidwesten van West-Friesland waren dit Wognum en Ursem. Deze kolonisatie vond vanuit het Kennemerland plaats. Binnen twee eeuwen waren de grootste delen van het gebied ten zuiden van de lijn Medemblik-Andijk in productie genomen en bewoond geraakt. Het nu bestaande dorpslint van Zwaag tot Enkhuizen, de Streekweg, lag aanvankelijk noordelijker, namelijk langs de Kadijk. Dit is de lijn waar in het verleden resten van kerken (tufsteen) en bewoning zijn gevonden.⁵ In de 11de tot 12de eeuw vestigde men zich langs deze toenmalige zuidgrens van de ontginning. Tot de vindplaatsen behoort bijvoorbeeld de Klokkeweel.⁶ In de 12de eeuw werd dit vroegste dorpslint weer verlaten om 2 tot 3 km zuidelijker weer tevoorschijn te komen. Opmerkelijk genoeg liggen de kerken van de huidige dorpen noord-zuid gezien op dezelfde lijn als de kerken in het eerdere dorpslint. De resten van de voormalige Laurentiuskerk, nu liggend aan de Kerksloot in de Klokkeweel zijn in 2008 en 2009 nog onderwerp van archeologisch onderzoek geweest.⁷

Historisch gezien wordt aangenomen dat rond 1170 het gehele gebied volledig is ontgonnen. De belangrijkste verbindingsweg, de Streekweg, lag toen al op de huidige locatie. De twee hoofdvaarten, de Oude Gouw ten noorden van de Streekweg en De Tocht ten zuiden van de Streekweg, zijn eveneens in deze tijd gegraven.

Het gebied behoorde bestuurlijk tot het ambacht Drechterland. Het plangebied lag in de banne van Hoogkarspel en grensde aan de banne van Westwoud en Lutjebroek. Wanneer de bannegrenzen, de laagste bestuurlijk-territoriale indeling in het gebied, tot stand zijn gekomen, is niet duidelijk. Vermoedelijk dateerde dit uit de ontginningsperiode.

4 Verkorte versie van paragraaf 5.3 in Bartels 2012.

5 Numan 2005; Besteman 1990.

6 Besteman 1990, 240.

7 Beerepoot & van Meurs 2009, 43-46.

De geschiedenis van Hoogkarspel is niet uitgebreid beschreven, zoals Hoorn door Velius (1605) of Enkhuizen door Brandt (1666). Ook tegenwoordig is er geen overzichtelijk werk van de geschiedenis van het stadsdorp. Eveneens ontbreekt het aan significante deelstudies die van belang kunnen zijn voor het onderzoek.⁸ Algemeen kan worden gezegd dat het dorp in 1319 wordt genoemd als *Hoogkerspel*. Dan zal het dorp er waarschijnlijk reeds lang hebben gelegen. Op 2 augustus 1364 werd aan de dorpen Grootebroek en Bovenkarspel stadsrecht verleend door Hertog Albrecht van Beieren, de toenmalige landsheer van Holland. Hij verkeerde in geldnood en de dorpen konden hun stadrecht kopen. In het stadsrecht staat 'aen alle die onsen brieve sullen lesen'...uyt genegenheid ven Grote Brouck ende Bovenkerspel' het gebied stadsrecht te verlenen 'welcke begint aen't westeijde van Grote Brouck tot hondert maten, gemeenlijk roeden genaamt, vanaf die kerck van Boven Kerspel naer het Oosten'. In 1402 werden Lutjebroek en Hoogkarspel aan de Stede Broec toegevoegd.⁹ Het stadsrecht van Grootebroek en daarmee Hoogkarspel is een kopie van het stadsrecht van Medemblik. In 1404 kwam het onder het stadsrecht met Stede Broec te vallen, in de golf van plattelands-stadsrechtverleningen in West-Friesland. In 1492 kende Hoogkarspel 350 zielen, kleine kinderen niet meegerekend. In 1514 telde men 65 huizen in Hoogkarspel. Velius beschrijft De Streek en Hoogkarspel in de periode rond 1560 als een gebied 'met grote rijkdom en welvaart op velerlei gebied.'

Er wordt vooralsnog vanuit gegaan dat het merendeel van de gebouwen voor 1650 in Hoogkarspel gemaakt was van hout. Dit gold zowel voor de voor- als de zijgevels. Ook wordt vermoed dat daken veelal van riet waren.¹⁰ In de latere aanvullingen op de stadsrechtverlening wordt namelijk aan de Stedebroekers het recht gegeven om tussen Wervershoof en de Immenhorn, het buitendijkse land ten noorden van Enkhuizen en Andijk, riet te snijden en graszoden te steken.¹¹ Dit riet kan zeer goed voor de huizenbouw zijn bedoeld. Wat voor huizen precies in het verstedelijkte dorpslint stonden is de vraag. Hierbij moeten worden afgegaan op het topografisch kaartmateriaal van met name Johannes Dou en schaarse prenten. De indruk bestaat dat de huizen met stadse allure vrij dicht opeen staan.

Wanneer de verstening van de stadshuizen precies plaatsvond, en welke gebieden in Stede Broec hier het eerst aan begonnen, is onbekend. Het enige nog restende –zwaar gerestaureerde bakstenen huis uit de 17de eeuw is de voormalige bakkerij aan de Zesstedenweg 233. Het zou goed kunnen dat dit in 1697 gebouwde pand met trapgevel, representatief zou kunnen zijn voor de verstedelijkte bouwwijze in de Streek.

2.3. Historische achtergrond onderzoekslocatie¹²

Op de oudste kaart van Hoogkarspel van Johannes Dou uit ca. 1651-1654 staan op het perceel Streekweg 133-135 twee of drie vrijstaande panden weergegeven (afb. 2). De panden lijken met de korte zijde parallel aan de Streekweg te liggen. Het westelijke deel van het perceel grensde aan de *Sluyssloot*. Aan de noordzijde liep de *Noorder Vaart*. Op de kaart is de vrijwel aaneengesloten bebouwing van *Hoogcarspel* richting de Laurentiuskerk in het westen zichtbaar. De decentrale ligging van de kerk ten noorden van de as is ongebruikelijk, maar niet onbekend. Veelal liggen de kerken namelijk direct aan de bewoningsas, zoals bijvoorbeeld de Pancratiuskerk in Oosterblokker en de Oude Kerk van Grootebroek. Sommige liggen echter op enige afstand van het dorpslint af, zoals de kerk van Zwaag en Benningbroek. Recente

8 Mondelinge mededeling Jan de Bruin, Westfries Archief. Zie ook: Brieffies 2003.

9 Pols 1885.

10 Ruitenbergh 2002, 21.

11 Boon 1991, 99.

12 Deels overgenomen uit Bartels 2012, 28-29.

onderzoeken wezen uit dat de afwijkende ligging van deze kerken te maken heeft met het verschuiven van bewoning richting de huidige dorpslinten.¹³ Belangrijke gebouwen, zoals kerken bleven waarschijnlijk op dezelfde plaats staan, waardoor deze vandaag de dag verder van de dorpslinten liggen dan de rest van de bebouwing.

Afbeelding 2. Uitsnede van de kaart van Johannes Dou uit ca. 1651-1654 met binnen de zwarte cirkel de onderzoekslocatie aan het dorpslint van Hoogkarspel (collectie Westfries Archief).

Tegenover de Laurentiuskerk ligt vanaf de Streekweg, haaks op het dorpslint de *Nieuwe Wegh*. De doorvaart door het lint westelijk van de kerk is de *Kerckesloot*. Deze heeft een houten brug over de Streekweg. Aan de noordzijde van het lint loopt de 'stedelijke' bebouwing door. Bij de *Jan de Boersloot* stopt deze en gaat tot aan de *Wester Sluyssloot* over in agrarische bebouwing. De voormalige stedelijke bebouwing stopt ter hoogte van de huidige Rabobank, daarna loopt de vrijstaande agrarische bebouwing door tot aan de *Brughslot*. Op de kaart zijn met uitzondering van de kerk, geen bijzondere gebouwen of objecten zoals een molen te zien. De kaart gemaakt door Govert Oostwoud in 1723 van het ambacht Drechterland is minder gedetailleerd dan de kaart van Dou (afb. 3). Niettemin bevat deze ook bruikbare informatie. De huizen en andere gebouwen zijn schematisch weergegeven als rode driehoekjes, de Laurentiuskerk als een kleine kerk aan het lint. De sloten en wegen zijn schematisch aangegeven maar wel voorzien van naam. Bijzonder aan deze kaart is dat de indeling in 'Palen' is weergegeven. Op het onderzoeksgebied staat Paal 19 getekend. Onderzoek in de archieven van Bovenkarspel heeft aangetoond dat dit een voorloper van de kadastrale en fiscale orde in de Streek was. Vaak worden deze palen genoemd in juridische stukken met betrekking op

13 Gerritsen 2013a; Gerritsen 2014a.

eigendom en transport van vastgoed. Opvallend is dat op de kaart van Dou uit ca. 1651 – 1654 ten noorden van de Streekweg, tussen de *Wester Sluysloot* en de *Jan de Boersloot* zestien gebouwen staan weergegeven, terwijl op de kaart van Oostwoud uit 1723, ca. 70 jaar later, slechts negen gebouwen staan getekend.

Afbeelding 3. Uitsnede van de kaart van Govert Oostwoud uit 1723. Het onderzoeksgebied bevindt zich waar het cijfer 19 staat weergegeven (witte cirkel) (collectie Westfries Archief).

Op basis van de oudste kadastrale kaart uit 1826 kan voor het eerst een goed beeld van de bebouwing worden gevormd. In 1826 was het perceel nog vrij van bebouwing en werd het als boomgaard gebruikt. De eigenaar van de boomgaard was slachter Klaas Groot, geboren omstreeks 1789 in Binnenwijzend. Klaas Groot was getrouwd met Marijtje van Regteren, geboren rond 1795 in Hem. Op 7 juli 1932 kregen Klaas en Marijtje een dochter, Jantje Groot. De boomgaard werd deels opgesplitst. In de zuidwesthoek van het perceel verscheen omstreeks 1845 een huis dat in eigendom kwam van Dirk Groot. Niet veel later overleed Klaas Groot en liet de boomgaard achter aan zijn vrouw, Marijtje. In 1854 en 1855 werd het perceel meerdere malen gesplitst. Zo werd in 1855 ongeveer een kwart van het perceel aan de oostzijde verkocht. In 1856 werd een strook tegen het lint van de Streekweg opgedeeld in twee losse percelen, waarvan perceel C566 werd bebouwd.

Opvallend was dat de eigendommen van Marijtje van Regeteren, weduwe van Klaas Groot, omstreeks 1858 direct in eigendom kwamen van haar kleinkinderen, Guurtje en Marijtje Morit. Jantje Groot, dochter van Marijtje van Regteren en Klaas Groot, trouwde in 1851 met Jan Morit uit Medemblik. Samen kregen zij twee dochters, Guurtje en Marijtje Morit. Jantje Groot stierf op drieëntwintigjarige leeftijd tijdens de bevalling van haar dochter, Marijtje.

In 1858 werden de percelen van de minderjarige Guurtje en Marijtje Morit terug op naam van hun grootmoeder, Marijtje van Regeteren, gezet. In 1859 verkocht Marijtje van Regeteren de betreffende percelen aan slachter Jan van Dijk en Maartje Groot. Zij lieten in 1880 een deel

van de percelen opnieuw opdelen, een nieuw pand bouwen en een bestaand pand verbouwen. Het enige nog onbebouwde perceel kwam omstreeks 1894 in handen van Jongejan van Dijk. Jongejan van Dijk was eveneens slachter van beroep en de zoon van Jan van Dijk en Maartje Groot. In 1911 verkocht Jongejan van Dijk het laatste onbebouwde perceel aan zijn oudere broer, Pieter van Dijk. Pas omstreeks 1918 verscheen op het perceel een huisje.

2.4. Archeologisch onderzoek in de omgeving¹⁴

Voorafgaand aan de bouw van de noordelijke uitbreidingswijken van Hoogkarspel zijn in de jaren 1973-1975 op verschillende locaties opgravingen uitgevoerd. Hierbij is een groot nederzettingsterrein genaamd 'Hoogkarspel Watertoren' opgegraven.¹⁵

In de periode 1965-1979 is ten zuidwesten van het plangebied een tweede grote vindplaats onderzocht. Deze wordt in de literatuur 'Hoogkarspel-Tolhuis' genoemd.¹⁶ De onderzoeken hebben nederzettingenresten opgeleverd uit de Midden- en Late Bronstijd. Hiernaast werden meerdere grafheuvels onderzocht.

Op de plaats van de voormalige Laurentiuskerk en tijdens de bouw van het winkelcentrum 'De Reigerspassage' zijn enkele archeologische waarnemingen gedaan waarbij middeleeuwse resten werden gedocumenteerd. De eerste waarneming vond plaats in 1966. Dr. Herre Halbertsma van de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort constateerde toen dat de tufstenen kapel van de kerk op veldkeien was gefundeerd. De funderingen waren zeer ondiep en lagen op een zavelige bodem. De tufstenen kerk was zeer bescheiden van omvang. Tevens is een roodbontzandsteen dekplaat van een sarcofaag gevonden.¹⁷ Dergelijke sarcofagen zijn over het algemeen in de periode 1100-1250 te dateren, gelijk met het laatste gebruik van tufsteen in Nederland. Daarmee kan de vroegste kerkelijke bebouwing in dit gebied in de late 12de en vroege 13de eeuw worden gedateerd. Voor de sloop is door de heer Nes, verbonden aan het Westfries Museum, een inventarisatie van alle grafzerken en hun opschriften gemaakt. Tijdens de sloop is een archeologische bouwbegeleiding uitgevoerd. Aantekeningen hiervan bevinden zich bij Archeologie West-Friesland. Deze kerk was de opvolger van de 1 km noordelijker gelegen kerk aan de Klokkeweel. Deze wordt door Numan in de periode 1075-1225 gedateerd.¹⁸

Ten tijde van de bouw van het winkelcentrum De Reigershof eind jaren 70 van de twintigste eeuw is door amateurarcheoloog Theo van Meurs kogelpotaardewerk aangetroffen. Dit materiaal valt globaal te dateren in de 12de-13de eeuw. Tevens heeft hij in de uitgegraven profielen van dicht te werpen sloten grondsporen uit deze periode waargenomen.¹⁹

Bij de bouw van het seniorencentrum Noorderlandhuis ten westen van de nieuwe kerk op de parkeerplaats zijn eveneens bodemvondsten gedaan door de heer Van Meurs. Het betrof een grote concentratie tabakspijpen uit de periode rond 1600.

Bij de sloop van Snackbar de Lantaarn (nr. 275) in 2004-2005 en het afgraven van de grond is een substantiële hoeveelheid aardewerk uit de periode 1700-1750 aangetroffen. Dit is verzameld door de historische vereniging en daar bewaard. Een ander deel is meegenomen door een schatgraver uit Bovenkarspel.

14 Deze tekst is deels afkomstig uit Bartels 2012 en Verduin 2014.

15 o.a. Bakker *et al.* 1977.

16 o.a. Bakker & Brandt 1966.

17 Halbertsma 1967.

18 Numan 2005.

19 Mondelinge mededeling: Theo van Meurs.

In de nabijheid van het plangebied, aan de Streekweg 269-275 (locatie nieuwe gemeentehuis Drechterland), is door AWF een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in 2013.²⁰ Het onderzoek heeft in lijn met de archeologische verwachting resten opgeleverd uit de prehistorie, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Uit de Bronstijd kwamen greppelsystemen tevoorschijn en een aangetroffen waterput of kuil doet de aanwezigheid van een huiserf in de directe omgeving vermoeden. De middeleeuwse resten bestonden uit sloten en afgedankte huisraad uit de gedempte sloten en insteekhavens of aanlegplaatsen. Het opschuiven van de slooteindes, in de loop der tijd steeds verder van de Streekweg, werd al eerder opgemerkt en hier in Hoogkarspel wederom waargenomen.²¹ Het verschuiven van de slooteindes hangt waarschijnlijk nauw samen met grootschalige ophogingen direct langs het lint. Het vermoeden bestaat dat men in de latere 13de en 14de eeuw voor het eerst dichter op het lint gaat wonen bovenop deze ophogingen vanwege toenemende wateroverlast.

Naast middeleeuwse bewoningsindicatoren heeft men tijdens het onderzoek ook resten van huizen uit de Nieuwe Tijd aangetroffen. De kelders, uitbraaksporen en afvaldumps zijn afkomstig van minimaal drie huizen op twee percelen. Vermoedelijk lag meer naar het oosten nog een derde perceel met bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd binnen het plangebied. De huizen zullen deels zijn opgetrokken uit baksteen en deels uit hout.

In tegenstelling tot andere middeleeuwse vindplaatsen in oostelijk West-Friesland lijkt hier geen hiaat te bestaan in gebruik of bewoning. Doorgaans is er een 12de of in ieder geval 13de-eeuwse component aanwezig, maar ontbreekt materiaal uit de 14de en 15de eeuw grotendeels. Tot nu toe was slechts één vindplaats langs de Streekweg onderzocht – buiten Enkhuizen – waar vondstmateriaal uit deze periode voorhanden was.²² In Hoogkarspel is de 14de en 15de eeuw goed vertegenwoordigd. Deze vindplaats is daarom belangrijk voor onze kennis van de materiële cultuur en de omgang met afval in deze periode.

In 2017 is door AWF een archeologische opgraving uitgevoerd aan de Streekweg 289-293.²³ Dit onderzoek leverde resultaten op uit drie perioden, namelijk de Late-Bronstijd (1200 – 800 v. Chr.), Late-Middeleeuwen (1050 – 1500 n. Chr.) en Nieuwe Tijd (1500 – heden). Het overgrote deel van de bronstijdsporen bestond uit kuilen en greppels. Uit de sporen kon een aantal structuren worden onderscheiden, waaronder een huisplaats met boerderij, kringgreppels, kuilenkranen en een kuilenrij. Daarnaast werden over het gehele terrein resten teruggevonden van eergetouwkrassen.

Uit de Late-Middeleeuwen dateerde enkele (afval)kuilen en sloten. Sporen van een woonerf en terpophogingen ontbraken. Waarschijnlijk werd in de 17de eeuw op het perceel een stolpboerderij opgetrokken die tot in de 19de eeuw heeft bestaan. Van de resten was door de sloop van loodsen en de bouw van nieuwe panden in de 20ste eeuw weinig meer over. Mogelijk was een deel van de funderingen gesloopt bij het verwijderen van de resten van de afgebrande boerderij in 1955 of de afbraak en de bouw van de stolp in 1877.

---

20 Gerritsen 2014a.

21 Gerritsen 2014a.

22 Grootebroek, Schaperstraat. Gerritsen 2013c

23 Ter Steege 2018.

3. Doel en methode van het onderzoek

3.1. Onderzoeksopdracht

Doel van het archeologisch onderzoek is het veiligstellen van de aanwezige archeologische sporen en vondsten, voordat zij door graafwerkzaamheden en nieuwbouw worden vernietigd. In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze onderzoeksvragen te geven. Hieronder staan de onderzoeksvragen weergegeven.

Bronstijd

1. Zijn sporen uit de Bronstijd aanwezig? Zo ja, duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of andere activiteiten? Kunnen de sporen nader worden gedateerd?
2. Zijn sporen of structuren aanwezig die duiden op agrarische activiteiten? Uit welke periode dateren deze sporen?

Middeleeuwen

3. Zijn (gedempte) ontginningsloten of kavelsloten aanwezig binnen het plangebied? Wat is de oriëntatie? Kan iets worden gezegd over de breedte van de ontginningspercelen of splitsing van percelen in latere tijd? Wanneer zijn de sloten gedempt en waarmee?
4. Is het gebied opgehoogd? Zo ja: Wanneer en waarmee is het gebied opgehoogd? Is sprake van een Middeleeuwse huisterp? Zo ja, hoe hoog was deze terp in de Middeleeuwen?
5. Zijn er erfstructuren, activiteitengebieden of resten van bijgebouwen aanwezig?
7. Zijn er aanwijzingen voor middeleeuwse bewoning verder van het lint af, zoals eerder langs de Streekweg (Albert Heijn uitbreiding in Enkhuizen en Westeinde 107) is waargenomen?
8. Zijn sporen, structuren en afvalcomplexen uit de 14de en 15de eeuw aanwezig, net zoals aan de Streekweg 269-275? Is hier een verklaring voor, omdat elders langs het bewoningslint tussen Hoorn en Enkhuizen juist een hiaat bestaat?
9. Hebben hier (houten) woonhuizen gestaan? Wat is de aard van deze bebouwing? Vanaf wanneer ontstond de verstening van de huizen? Hoeveel bouwfases zijn aanwezig? Is het maaiveld tussentijds opgehoogd? Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen? Wanneer zijn de huizen gesloopt?
10. Zijn op de achtererven waterputten, beerputten en/of afvalkuilen aanwezig? Wanneer zijn zij gemaakt en buiten gebruik gesteld? Kunnen de putten worden gekoppeld aan percelen? Wat kan op basis van vondstmateriaal uit de putten worden gezegd over het consumptiepatroon en de welstand van de bewoners van het onderzoeksgebied door de tijd heen? Geven de vondsten informatie over beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?
11. Zijn sporen of structuren aanwezig die samenhangen met nijverheid of ambachtelijke activiteiten?

Nieuwe Tijd

12. Op de kaart van Dou uit 1651-1654 staat binnen het plangebied bebouwing weergegeven. Zijn hiervan resten aanwezig in de bodem? Wat is de aard, diepteligging, datering en omvang van deze bebouwing?

13. Hoe zag de materiële cultuur van de bewoners eruit? Komt er relatief veel importaardewerk voor? Voor het beantwoorden hiervan is het noodzakelijk dat vondstcomplexen integraal worden meegenomen. Komen voorwerpen voor die samenhangen met agrarische activiteiten, zoals bijvoorbeeld aardewerken kaasvormen?

14. Zijn er vondsten of sporen te koppelen aan de bewoners van het perceel in een bepaalde periode? Hiervoor dient nader archiefonderzoek te worden uitgevoerd.

3.2. Methode

In het Programma van Eisen is gesteld dat binnen de bouwcontouren twee werkputten met een totale oppervlakte van 134 m² zouden worden aangelegd. Uiteindelijk zijn binnen de geplande bouwcontouren drie werkputten aangelegd met een totale oppervlakte van 108 m² (afb. 4). Werkput 1 werd vanuit het zuiden richting het noorden aangelegd en was 11 m lang en 4 m breed. Werkput 2 werd parallel aan werkput 1 op ca. 1,4 m afstand met dezelfde afmetingen aangelegd. Hierdoor ontstond tussen werkputten 1 en 2 een dam waar de bodemopbouw kon worden bestudeerd. In de noordoosthoek van het plangebied kwam een sleuf van 9 m lang en 2 m breed te liggen (werkput 3).

In totaal zijn zes profielen bestudeerd. Profiel 1 werd aan de westzijde van werkput 1 aangelegd en is gefotografeerd. Het oost- en zuidprofiel van werkput 1 (profielen 2 en 3) zijn beide gefotografeerd, analoog getekend en beschreven. In werkput 2 zijn het zuid- en westprofiel (profielen 7 en 5) gefotografeerd, analoog getekend en beschreven. In werkput 3 is het westprofiel (profiel 6) gefotografeerd. Profiel 4 kwam te vervallen.

De werkputten zijn laagsgewijs met een mechanische graafmachine verdiept, waarbij ieder sporenvlak is gefotografeerd en digitaal getekend.²⁴ In werkputten 1 en 2 zijn drie archeologisch leesbare vlakken aangelegd. Bij werkput 3 volstonden twee vlakken, aangezien het aantal sporen schaars was. De werkputten zijn tot op de natuurlijke ondergrond verdiept om de volledige bodemopbouw vast te leggen. Tijdens de aanleg van de werkputten is met behulp van een metaaldetector door een metaaldetectorspecialist de te ontgraven grond afgezocht. Tevens is de stortgrond afkomstig uit de werkputten met behulp van een metaaldetector onderzocht.

Het vondstmateriaal is per spoor en, indien mogelijk, per stratigrafische eenheid verzameld (afb. 5a en 5b). Binnen een spoor of profiel zijn vondsten uit verschillende chronologische vullingen en ophogingen, zoals kuilen of terplagen, apart verzameld en vastgelegd.

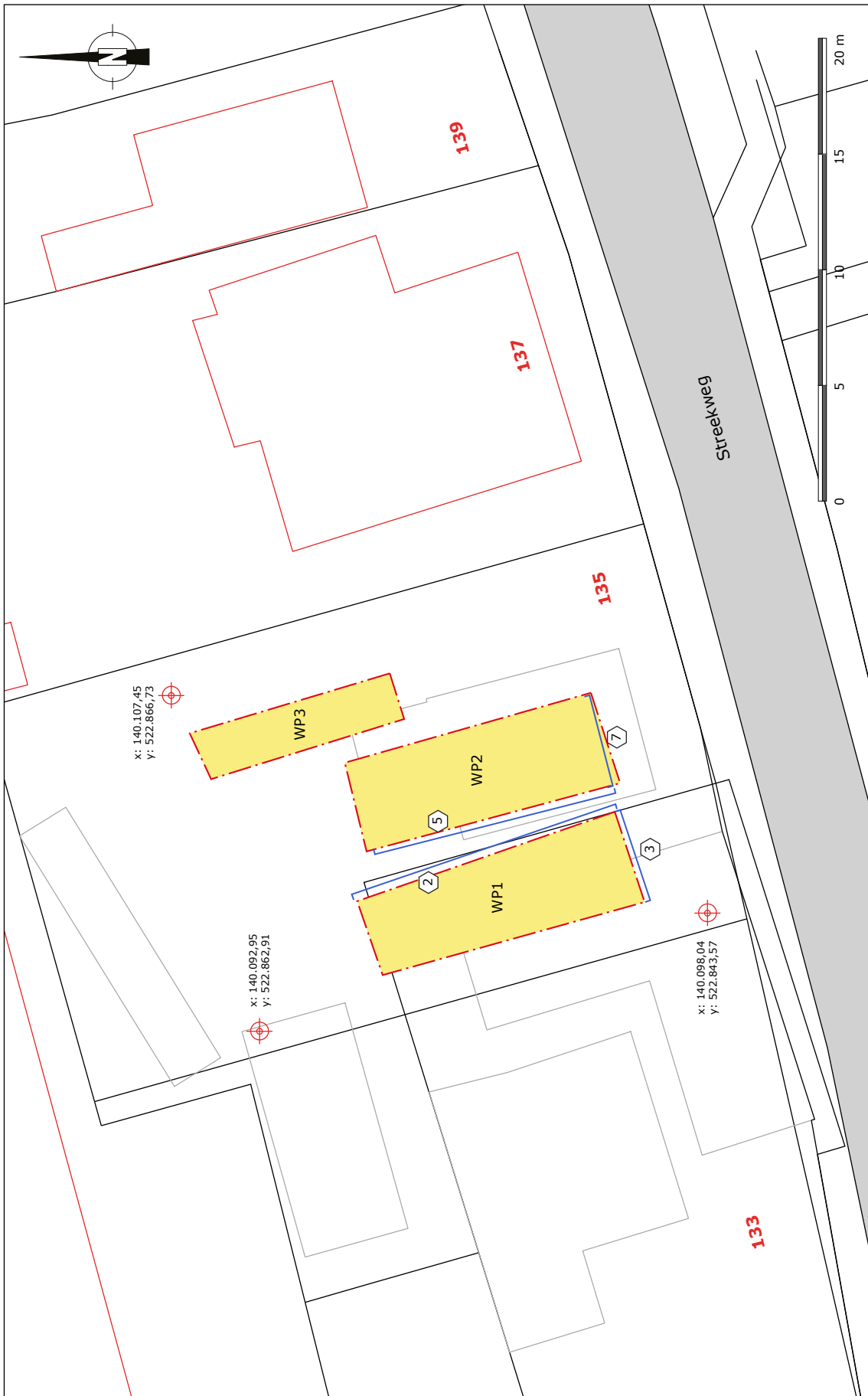
Van het aangetroffen muurwerk is het aanzicht bestudeerd en zijn de aanwezige bouwsporen zowel getekend, beschreven als gefotografeerd. Alle sporen zijn zowel individueel als in verband met andere sporen in de vorm van overzichtsfoto's gefotografeerd. Daarnaast zijn actiefoto's voor publieksdoeleinden genomen.

Voor een overzicht van de profielen, sporen en werkputten wordt naar bijlage 1 t/m 5 verwezen.

---

24 Sokkia Robotic Total Station.

Afbeelding 4. Werkputtenkaart, schaal 1:250.

Bij aanvang van het archeologisch veldonderzoek zijn drie grondslagpunten met RD-coördinaten door een archeoloog van AWF uitgezet.

Het veldonderzoek en de uitwerking hiervan zijn volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) 4.0 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn/West-Friesland versie 2016 verricht.

Afbeelding 5. Handmatig blootleggen van een dierbegraafing (boven) en het afwerken van middeleeuwse ophogingslagen (onder).

4. Resultaten

In dit onderzoek worden de resultaten van het onderzoek per fase beschreven. De sporen zijn op basis van de stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in drie gebruiks- of bewoningsfasen. De oudste bewoningsfase omvat alle sporen daterend vóór 1300 en kan worden onderverdeeld in twee sub-fasen. Uit de eerste sub-fase (1a 1150-1200) dateert een aantal kuilen en een veronderstelde ontginningsloot. In de daaropvolgende sub-fase (1b 1200-1300) is de ontginningsloot gedempt en werd het terrein voor het eerst opgehoogd.

De tweede fase dateert tussen 1300 en 1600. Uit deze periode stammen verschillende ophogingslagen, sporen van een middeleeuwse huisconstructie en een aantal kuilen.

Fase 3 beslaat alle resten daterend tussen 1600 en 1918.

4.1. Fase 1a (1150-1200)

De oudste bewoningsresten dateren uit de tweede helft van 12de eeuw. De sporen bestaan uit een serie kuilen en een gedempte ontginningsloot. Het middeleeuwse vondstmateriaal afkomstig uit deze periode wordt per context behandeld.²⁵

Sloot S24

Halverwege werkputten 1 en 2 bevond zich een sloot in OW-richting (afb. 6). Deze sloot is gedempt in de 12de eeuw, voorafgaand aan de eerste terphoging. Vermoedelijk gaat het om een sloot uit de tijd van de grootschalige ontginning. Bijzonder is dat het begin van de sloot is aangesneden. Mogelijk wijst dit op een vaste dam naar het achtergelegen land of woonerf. Op het breedste punt was de sloot ca. 2 m breed.

Afbeelding 6. Overzicht van de middeleeuwse sporen in werkput 1. Alleen sloot S13 dateert na de eerste terphoging omstreeks 1200. Foto richting het zuiden.

25 Determinatie door W. Stellingwerf.

De sloot kende twee vullingen. De onderste helft bestond uit een pakket bruin-donkergrijze venige klei. De jongste dempingslaag had vrijwel dezelfde samenstelling, alleen was deze sterk heterogeen met zichtbare lichtgrijze kleibrokken en donkerbruine veenbrokken.

Sloot S24 bevatte onder andere elf fragmenten onversierd kogelpotaardewerk en twee fragmenten Pingsdorf-type aardewerk.²⁶ Kogelpotaardewerk was tot 1325 vrijwel het meest voorkomende gebruiksaardewerk, terwijl Pingsdorf-type aardewerk tot ca. 1225 vanuit het Rijnland werd geïmporteerd. Na 1225 werd het Pingsdorf-type aardewerk vervangen door het hardere proto-steengoed (S5). De overeenkomsten tussen de potten van proto-steengoed en Pingsdorf-type aardewerk zijn in deze periode dan nog sterk aanwezig.

Kuilen S26, S27 en S28

Ten noorden van sloot S24 werden in werkput 1 twee kuilen aangetroffen. Kuil S27 was een ietwat ronde en komvormige kuil van 0,95 m breed. Aangezien het spoor deels buiten de werkput lag, konden niet alle afmetingen worden achterhaald. De kuil had een diepte van 0,3 m en was gevuld met homogene bruine venige klei met fragmenten bot, huttenleem en een fragment blauwgrijs Paffrath-achtig aardewerk (tot ca. 1225-1250).²⁷

Kuil S28 bevond zich in de noordwesthoek van werkput 1. De kuil was waarschijnlijk rond en 32 cm diep. De vulling bestond net als kuil S27 uit homogene bruine venige klei, maar zonder dateerbaar vondstmateriaal. Aan de westzijde werd de kuil doorsneden door sloot S24, waardoor de kuil ouder is dan de sloot. Op nog geen meter ten zuiden van sloot S24 bevond zich kuil S26. De kuil lag deels buiten de werkput, maar had een hoekige vorm. Waarschijnlijk was deze dan ook vierkant of rechthoekig. De kuil had een vlakke onderzijde, was ca. 0,5 m diep en opgevuld met een pakket homogene bruine venige klei. De geringe diepte van de kuilen maakt het onwaarschijnlijk dat het om daliekuilen gaat, maar mogelijk werd de onderliggende klei gewonnen voor het lemen van wanden of vloeren van een huis.²⁸

Waterput S25

Tussen sloten S24 en S13 werd een ronde kuil van 0,6 m in diameter met een insteek van 1,15 m in diameter aangetroffen (afb. 7). De insteek liep trechtervormig de bodem in. De schacht was cilindrisch van vorm. De vulling van de insteek bestond uit homogene grijze klei. De vulling van de schacht bevatte meer organische stoffen en was ook bruin van kleur. De bovenkant bevond zich op -1,91 m NAP. De onderkant van het spoor bevond zich 0,44 m dieper en reikte tot de natuurlijke grijze kleiafzetting.

Uit de vulling van de kuil kwamen vier fragmenten onversierd kogelpotaardewerk, waarvan een randfragment met een facet aan de binnenzijde (kp-kog-1).²⁹ Op de bodem van de kuil lag een radiaal gekapte eikenhouten plank van 32x12x1 cm. Door de slechte staat van het hout viel het object tijdens het bergen deels uit elkaar. Waarschijnlijk ging het hier om een duig van een eikenhouten ton. Waarschijnlijk is de ton deels verwijderd en is de duig blijven zitten en na verloop van tijd op de bodem terechtgekomen.

Tonputconstructies worden regelmatig aangetroffen in oostelijk West-Friesland.³⁰ Een houten ton werd tot in de natuurlijke bodem gegraven waar het grondwater zich bevond. Bovenop de onderste ton werd soms een tweede houten ton geplaatst. In andere gevallen werd de wand van de waterput verder opgebouwd uit gestoken kleizoden. Bij waterput S25 ontbraken

---

26 V38; V42: 48; V49.

27 V41; In het Deventer Systeem valt Paffrath-aardewerk onder bakselgroep blauwgrijs aardewerk.

28 Schrickx 2019, 33.

29 V44.

30 Voor een beknopt overzicht zie: Duijn & Schrickx 2019, 61.

zowel de zoden als de houten ton. De contouren van waterput S25 werden vrijwel direct onder de oudste 13de-eeuwse terpophoging aangetroffen. Waarschijnlijk werd de waterput gedempt gelijktijdig aan de eerste terpophoging omstreeks 1200.

Afbeelding 7. Waterput S25 halverwege werkput 2. Op de bodem van de put lag een afgebroken duig van een houten ton.

Ophogingslaag S38

Een belangrijke aanwijzing voor een oude middeleeuwse woonplaats is de aanwezigheid van restveen. In de Middeleeuwen raakte West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door ontginning werd het veen aan zuurstof en bacteriën blootgesteld, waardoor het veen verging. Door deze oxidatie en bacteriële werking trad daling van het maaiveld op. Op de meeste plaatsen in West-Friesland is het veen verdwenen. De enige locaties waar een restant van het veenpakket wordt aangetroffen, is onder middeleeuwse ophogingspakketten, zoals terpen en dijken.³¹ Deze ophogingspakketten zorgden voor een conserverende werking, waardoor oxidatie stagneerde.

De oudste ophoging werd waargenomen in de profielen 2 en 5 (bijlage 5) en bestond uit een 0,1 m dikke laag grijsbruine klei met lichtgrijze kleivlekken en humeuze brokjes. De ophoging bevond zich op een 0,1 m tot 0,15 m dikke laag sterk veraard restveen. De grens van de ophoging werd relatief ver van de huidige Streekweg aangetroffen, namelijk op 9 m ten noorden van het bewoningslint. Uit de laag werd een fragment Pingsdorf-type aardewerk geborgen.³² In het oostprofiel van werkput 2 was goed zichtbaar dat het oudste ophogingspakket de oudere 12de-eeuwse sporen uit sub-fase 1a afdekte (afb. 8).

31 Schrickx 2019, 29.

32 V56.

Afbeelding 8. Detailopname van het oostprofiel van werkput 1. Hierop is duidelijk te zien dat terphoging S38 de oudere sporen uit de 12de eeuw afdekt. Sloop S13 in de 13de eeuw door de oudste ophoging gegraven.

4.2. Fase 1b (1200-1300)

In sub-fase 1b werd de oudste ontginningsloot gedempt en werd het terrein verder richting de Streekweg opgehoogd. Gelijktijdig werden op het terrein nieuwe sloten en greppels aangelegd.

Ophogingslagen

In de loop van de 13de eeuw werd het terrein meerdere malen opgehoogd. Ter plaatse van de basis van de 12de-eeuwse terp werd een egaliserende laag homogene bruinrijze klei met lichtrijze kleibrokken en resten van houtskool opgeworpen. Deze laag had een dikte tussen 0,2 m en 0,5 m en bevond zich op een hoogte tussen -1,7 m en -1,5 m NAP. Uit deze ophogingslaag zijn zeven fragmenten kogelpotaardewerk verzameld.³³ Tijdens het veldwerk werden geen terpsloten uit deze fase aangetroffen. Het is aannemelijk dat deze zich ten zuiden van het opgegraven areaal bevonden.

In de periode die hierop volgde werd de terp wederom richting het zuiden opgehoogd. Een mogelijke aanleiding voor het ophogen van woongronden was aanhoudende vernatting in de Late-Middeleeuwen. Na de ontginning werd het veen ontwaterd door de gegraven sloten. Hierdoor klonk het veen in en oxideerde de top. Dit had maaivelddaling tot gevolg met een verdere vernatting als resultaat.

Het terrein werd omstreeks 1300 richting het huidige dorpslint opgehoogd. Aan de zuidelijke randzonde van de terp werd een steilkant van gestapelde bruine kleizoden opgeworpen. Hierdoor kon de terp via het zuiden enigszins worden ontwaterd. Vermoedelijk werd de steilkant in de eerste helft van de 14de eeuw weer opgevuld met een pakket zwarte, bruine en donkergrijze klei.

Uit dit pakket zijn vijf fragmenten kogelpotaardewerk met bezemstreekversiering verzameld.³⁴ Of de terp ook richting het oosten en het westen werd opgehoogd, kon uit het relatief korte profiel niet worden opgemaakt, hoewel dit wel aannemelijk is. Zo ontstond één langgerekte terp parallel aan het huidige dorpslint.

Afbeelding 9. Detailopname van 13de-eeuwse sporen in vlak 2 van werkput 1. Sloot S13 is gegraven ná het opwerpen van terplaag S38.

Sloot S13

Halverwege de werkputten 1 en 2 werden de restanten van een vroeg 13de-eeuwse sloot aangetroffen (afb. 9). Het ging wederom om een sloot in OW-richting, waarvan het uiteinde zich in werkput 2 bevond. De oever van de sloot bevond zich op -1,5 m NAP. De diepste laag werd aangetroffen op

-2,62 m NAP. De sloot had een maximale breedte en diepte van respectievelijk 2,9 m en 1,1 m. De sloot werd in twee fasen gedempt. De onderste laag bestond uit bruin organisch materiaal. De laag erboven uit bruin kleilig veen met donkergrijze kleibrokken en iets mest. Uit de bovenste dempingslaag waren drie fragmenten Pingsdorf-type aardewerk en een fragment kogelpotaardewerk afkomstig.³⁵ Deze zijn in de hele 12de tot in het eerste kwart van de 13de eeuw te dateren.

Macrobotanisch onderzoek wees uit dat de onderste vulling bestond uit een vrij schone slootvulling met zaden van veel oeverplanten en resten van kroos en andere waterplantachtige.³⁶ Daarnaast bevatte de vulling een aanzienlijke hoeveelheid schorrenzoutgras (*Triglochin maritima* L.), dat zeer hoge zoutgehaltes in de bodem, maar geen maritieme omstandigheden verdraagt.³⁷ Hierdoor past de plant goed in een milieu dat frequent wordt blootgesteld aan zout water.

34 V47.

35 V25; V35.

36 Botanisch onderzoek: Lies de Sitter-Homans (AWF).

37 <https://pfaf.org>.

Uit het profiel bleek dat sloot S13 niet gelijktijdig naast sloot S24 functioneerde, maar in een latere fase werd gegraven. De hierboven besproken ophogingslaag S38 uit de 12de eeuw dekte namelijk sloot S24 af, terwijl sloot S13 door de zuidgrens van ophoging S38 is gegraven. Mogelijk vormt sloot S24 daardoor de sloot die rondom de eerste 12de-eeuwse terp heeft gelegen.

Kuil S9

In de zuidwesthoek van werkput 1 werd een diepe kuil aangetroffen. De kuil lag deels buiten de werkput, waarschijnlijk in NZ-richting. De kuil was minimaal 3,8 m lang en 1,7 m breed. De kuil was gevuld met sterk organische bruingrijze klei en bevatte vier fragmenten aardewerk, waaronder twee fragmenten vroeg roodbakend aardewerk, een fragment Maaslands wit aardewerk en een fragment kogelpotaardewerk met bezemstreekversiering.³⁸ Op basis van de keramiek wordt de kuil globaal in de 13de eeuw gedateerd. Het uiterste noordelijke punt van de kuil doorsneet terploot S13, waardoor kuil S9 jonger wordt gedateerd.

Kuil S17

In de zuidoosthoek van werkput 1 bevond zich, deels in het profiel, het restant van een kuil. De kuil was ca. 0,2 m diep, 0,8 m breed en was opgevuld met sterk humeuze zwartgrijze klei met brokjes huttenleem, lichtgrijze kleibrokjes en een fragment van een smeltslak. Smeltslakken worden tijdens het smelten of raffineren van erts naar bruikbaar metaal als restaval geproduceerd.³⁹

Uit de kuil kwamen 47 fragmenten aardewerk uit de 12de en 13de eeuw.⁴⁰ Opvallend was de aanwezigheid van twee scherven van geglazuurd steengoed uit de 14de eeuw. Deze waren waarschijnlijk uit een hoger gelegen laag afkomstig. De grootste bakselgroep werd met 33 fragmenten gevormd door kogelpotaardewerk en omvat diverse typen (kp-kog-1, kp-kog-2, kp-kog-4, kp-kog-6 en kp-kog-6). Een complete rand van een kogelpot van het type kp-kog-1, was tevens voorzien van horizontale bezemstreekversiering.

De importkeramiek bestond uit negen fragmenten proto-steengoed en vier scherven Pingsdorf-type aardewerk. Noemenswaardige vondsten uit de kuil zijn een complete rand van een proto-steengoed kannetje (s5-kan-1) met een kraagrandje en een Pingsdorf-type handgevormde kogelpot met een driehoekig randprofiel. De laatstgenoemde werd alleen in de 11de en 12de eeuw vervaardigd.⁴¹ Door de aanwezigheid van zowel Pingsdorf-type aardewerk (tot ca. 1225) en proto-steengoed (vanaf ca. 1225) wordt kuil S17 in de eerste helft van de 13de eeuw gedateerd. De brokjes huttenleem zijn vermoedelijk afkomstig van een middeleeuws huis.

Greppel S36

Direct ten zuiden van sloot S13 bevond zich in dezelfde richting een greppel van ca. 1 m breed en 0,35 m diep. Het begin van de greppel is niet aangetroffen en bevond zich waarschijnlijk tussen de aarden wal die werkputten 1 en 2 scheidde. Het is aannemelijk dat de greppel verder doorliep richting het westen.

Aan de westzijde doorsneet greppel S36 zowel kuil S9 als sloot S3, waardoor de greppel jonger dan 1200-1250 wordt gedateerd.

---

38 V59.

39 Kuijpers 2008, 19.

40 V52.

41 Bult 2011.

Nazak S37

Vrijwel direct op kuil S9 bevond zich een 0,15 m dikke laag grijze klei. Waarschijnlijk is door oxidatie de organische vulling van kuil S9 dieper ingeklonken, waardoor het bovenliggende grijze ophogingspakket (S11) als nazak in de kuil terecht is gekomen. Hierdoor leek het alsof kuil S9 in twee fasen was gedempt.

Kuilen S8, S10 en S18

In het zuidwesten van werkput 1 werd een serie van drie kuilen aangetroffen. De bovenkant van de kuilen bevond zich tussen -1,8 m en -1,9 m NAP. Op ongeveer -2,3 m NAP waren de kuilen niet meer zichtbaar.

Kuil S8 was ovaal van vorm, dichtgegooid met vlekkerige grijze klei en door kuil S9 gegraven (zie afb. 9). De kuil bevatte vijf fragmenten kogelpotaardewerk, waarvan twee fragmenten zijn voorzien van bezemstreekversiering.⁴² Twee randfragmenten kunnen op type worden gedetermineerd, namelijk kp-kog-5 en kp-kog-6.

Kuilen S10 en S18 bevonden zich deels buiten de werkput, waardoor de exacte afmetingen niet konden worden bepaald. Kuil S10 bevond zich op ruim 1 m ten noorden van kuil S8 en was eveneens ovaal van vorm. Op het breedste punt was de kuil ruim 1,1 m breed. De kuil leverde vijf wandfragmenten kogelpotaardewerk en een fragment Pingsdorf-type aardewerk op.⁴³ De derde kuil (S18) bevond zich buiten de contouren van kuil S9 en was ook minder diep dan kuilen S8 en S10. De doorsnede van de kuil bedroeg 1,2 m.

Afbeelding 10. Dwarsdoorsnede van paalkuil S23.

Paalkuil S23

Halverwege werkput 2 werd in de natuurlijke bodem, op -1,9 m NAP, een vierkante paalkuil

---

42 V28; V34.
43 V15.

aangetroffen (afb. 10). Het spoor was komvormig in de doorsnede en had een diepte van 14 cm. De vulling van de paalkuil bestond uit humeuze donkergrijze klei. De vulling bevatte geen vondstmateriaal, waardoor het niet mogelijk was om het spoor te dateren. Waarschijnlijk kwam de kuil van een hoger niveau, maar is deze niet als zodanig in het vlak herkend.

Dierbegroaving S5

Halverwege werkput 2 kwamen op -0,98 m NAP, in de top van de 13de-eeuwse terplagen, de stoffelijke resten van een rund (*Bos taurus*) tevoorschijn (afb. 11).⁴⁴ Het dier was anatomisch compleet en bevatte geen slachtsporen.⁴⁵ Vrijwel alle botuiteinden (epifysen) waren nog niet aan de diafyzen vastgegroeid. Waarschijnlijk ging het dus om een vrij jong exemplaar.

Afbeelding 11. Detailopname van een jong rund (*Bos taurus*).

Greppels S14 en S15

In werkput 2 werden twee greppels aangesneden op een diepte van -1,9 m NAP. Greppel S15 liep in NZ-richting vrijwel gelijk aan de oorspronkelijke middeleeuwse percelering. In de NO-hoek van werkput 2 knikte de greppel naar het westen in ging deze over in greppel S14. De diepte van de greppels bedroeg ca. 0,3 m. De vulling bestond uit bruine klei met donkergrijze kleibrokken, iets houtskool en fragmenten 13de-eeuws kogelpotaardewerk.

Doordat de greppels deels buiten de werkputten lagen, konden de exacte afmetingen niet worden achterhaald. Mogelijk hebben de greppels ten tijde van de 13de eeuw een erfafscheiding gemarkeerd.

4.2.1. Keramiekvondsten uit de 12de en 13de eeuw

Van de in totaal 548 fragmenten aardewerk kunnen er 495 in de 12de en 13de eeuw worden

44 Determinatie door Josje van Leeuwen (Buro de Brug).

45 V11.

geplaatst (90,3%). Het grootste deel van de keramiek is afkomstig de 12de- en 13de-eeuwse ophogingspakketten aan de zuidzijde van werkputten 1 en 2.

Het lokaal vervaardigde kogelpotaardewerk is met 58,4% (320 scherven) van de getelde scherven de grootste groep binnen het aardewerkspectrum van de vindplaats, gevolgd door proto-steengoed (65 scherven, 11,9%), Pingsdorf-type aardewerk (45 scherven, 8,8%), Maaslands aardewerk (21 scherven, 3,8%), rood- en grijsbakkend aardewerk (28 scherven, 5,1%), Paffrath-aardewerk (9 scherven, 1,6%) en bijna-steengoed (4 scherven, 0,7%).

Binnen het kogelpotaardewerk kunnen drie vormen worden onderscheiden, namelijk de kogelpot (kp-kog), de bakpan (kp-bak) en de pot (kp-pot). Van de kogelpotten konden de volgende randtypen worden onderscheiden: kogelpotten met een verdikte aan de binnenzijde schuin afgevlakte rand (kp-kog-1), kogelpotten met een driehoekig verdikte rand (kp-kog-2), kogelpotten met een hoge aan de binnenzijde afgevlakte rand (kp-kog-4), kogelpotten met een kleine kraagrand en dekselgeul (kp-kog-5), kogelpotten met een aan de buitenzijde afgevlakte, dakvormige rand (kp-kog-6) en kogelpotten met een uitgebogen hals en een kraagrand (kp-kog-11) (afb. 12). Minstens zeven objecten zijn voorzien van een standring (kp-pot) en meer dan 100 fragmenten zijn versierd met bezemstreekversiering. Kogelpotten met standring of bezemstreekversiering kwamen aan het einde van de 12de eeuw in omloop en lopen chronologisch vrijwel gelijk (1200-1325).⁴⁶

Afbeelding 12. Compositie van 13de-eeuws kogelpotaardewerk en proto-steengoed.

Het overgrote deel van de importkeramiek is afkomstig uit het Rijnland en in mindere mate uit de Belgische Maasvallei. De Rijnlandse groep wordt gevormd door het Pingsdorf-type aardewerk, proto- en bijna-steengoed en Paffrath-aardewerk. De Maaslandse groep door tuitpotten en kannen van Maaslands wit aardewerk.

Binnen het onderzochte Pingsdorf-type aardewerk komen twee vormen voor, namelijk de pot (pi-pot-2) en de handgevormde kogelpot (pi-kog). De meeste scherven zijn bij benadering 0,5 cm dik. De scherven met deze dikte zijn vermoedelijk afkomstig van potten met een tuit en een geknepen standring. De fijnere scherven zijn waarschijnlijk afkomstig van handgemaakte Pingsdorf-type kogelpotten. Net als de late 'gewone' kogelpotten zijn de randen van deze

46 Verhoeven 1998, 91.

kogelpotten op een draaischijf vervaardigd. Op de overgang van rand naar de handgevormde basis van de pot zijn vaak afdrukken van vingers of knokkels te zien.⁴⁷ Pingsdorf-type kogelpotten komen tot in de eerste helft van de 14de eeuw voor, hoewel het zwaartepunt van de productie tussen 1160 en 1260 lag.⁴⁸ De exemplaren uit het onderhavige onderzoek waren voorzien van een dakvormig randprofiel.

Andere aardewerkgroepen uit het Rijnland omvatten Paffrath-aardewerk en proto- en bijna-steengoed. Van Paffrath-aardewerk zijn negen fragmenten aangetroffen, waarvan vier afkomstig zijn van kleine kogelpotten met een dakvormig randprofiel. De ronde vorm van de Paffrath-kogelpotten doet sterk denken aan lokaal geproduceerde kogelpotten. De keramiek is echter goed te herkennen aan de typische bladerdeegachtige breuk en de ietwat metallicachtige grijze glans.

Proto-steengoed vormt de grootste groep van het 13de-eeuwse importkeramiek. Omstreeks 1200 werd het Pingsdorf-type aardewerk door proto-steengoed vervangen. Ongeveer tot 1225 zien we dat beide soorten naast elkaar voorkomen. Vooral de latere Pingsdorf-type potten zijn dan grijs van kleur en zeer hard gebakken. Bepaalde uiterlijke kenmerken van het Pingsdorf-type aardewerk bleef nog langere tijd in zwang. Zo bleven de oren, tuiten en bodems gelangere tijd vrijwel identiek. Kenmerkende elementen van proto-steengoed is het baksel dat nog niet helemaal is gesinterd. Hierdoor is de grove zandmagering vrijwel altijd goed zichtbaar op de breuk en aan het oppervlak.

De meest voorkomende vorm van proto-steengoed zijn de kannen (s5-kan). Daarnaast komen sporadisch bekers en potten voor (s5-bek en s5-pot).

Tijdens het onderhavige onderzoek werden twee vormen herkend, namelijk de kan en de beker. De kannen zijn vertegenwoordigd door kannen met een naar binnen gebogen geribbelde verdikte rand (s5-kan-1) en kannen met een kraagrand (s5-kan-3). Van de laatstgenoemde is een archeologisch compleet object teruggevonden (afb. 13).⁴⁹ Het fraaie exemplaar is vrij klein van stuk met een bolle buik. Het betreft een vrij vroege kan, daterend tussen 1200-1250. Daarnaast werd uit een van de 13de-eeuwse ophogingslagen een archeologisch complete proto-steengoed beker met een korte uitstaande rand geborgen (s5-bek-7) (afb. 14).⁵⁰

In het laatste kwart van de 13de eeuw werden in het Rijnland kannen ontwikkeld met een dichtere structuur dan het proto-steengoed, namelijk bijna-steengoed (s4). Hiervan zijn tijdens het onderzoek vier scherven verzameld.

Afbeelding 13. Vroege kleine bolle kan van proto-steengoed (s5-kan-3).

Afbeelding 14. Beker van proto-steengoed met paarse engobe (s5-bek-7).

47 Bult 2011, 178.

48 Bult 2011, 178.

49 V13-C01.

50 V18-C01.

De magering van bijna-steengoed is deels gesmolten (gesinterd) met de rest van het materiaal. Het oppervlak is vele malen gladder, terwijl op de breuk de zandmagering nog zichtbaar is. De typische proto-steengoed randen komen op bijna-steengoed kannen niet meer voor. In de meeste gevallen is de hals volledig cilindrisch en de rand recht of kraagvormig. Tussen 1300 en 1325 werd het bijna-steengoed vervangen door het echte steengoed (s1 of s2).

Maaslandse keramiek wordt gekenmerkt door scherven met een krijt wit tot roze baksels met een zeer fijne magering. Op de schouder van de potten of kannen is vaak (spaarzaam) loodglazuur aangebracht. Het Maaslandse aardewerk uit Hoogkarspel-Streekweg 135 bestaat voornamelijk uit wandfragmenten en in mindere mate uit bodem- en randfragmenten. Eén randfragment is afkomstig van een bolle kan met een hoge schouder en cilindrische hals met driehoekig verdikte rand (wm-kan-4). De rest is waarschijnlijk afkomstig van Maaslands witte (tuit)potten, die in het algemeen werden voorzien van een manchetrans.

De Maaslandse witte (tuit)potten komen voornamelijk voor in nederzettingencontexten daterend tussen 1150 en 1200. Indien voorzien van een oor was dit in de vorm van een bandvormig lintoor. Omstreeks 1175 raakten de eerste Maaslandse kannen in zwang.⁵¹ Daarna verdwenen de (tuit)potten met de manchetrans en werd het bandvormige lintoor vervangen door een rolronde worsttoortje. Vanaf 1250 verviel de export uit het Maasland grotendeels. Vanaf dan komen alleen nog Maaslandse kannen met een rood baksel voor (1250-1550).⁵²

Afbeelding 15. Twee eenvoudige onversierde spinloden.

4.2.2. Metaalvondsten Middeleeuwen

Spinloden

Tot de oudste vondsten op het terrein behoren drie platte ronde spinloden.⁵³ De loden werden aangetroffen in de middeleeuwse ophogingslagen tezamen met 12de- en 13de-eeuws aardewerk. Twee exemplaren hebben een simpele onversierde vorm (afb. 15). Het derde exemplaar is aan beide zijden voorzien van een karakteristieke dubbele versiering met vlakverdeling (afb. 16). Beide typen zijn niet ongevoerd in West-Friesland.⁵⁴ Dergelijke spinloden worden in

Afbeelding 16. Een spinlood met dubbele versiering van vlakverdeling.

51 Verhoeven 1998, 67-68.

52 Verhoeven 1998, 68-69.

53 V13-M01; V18-M03; V18-M04.

54 Wognum: Schrickx 2013, 28-29; Ursem: Gerritsen & Duijn 2014, 54-55; Grootebroek: Gerritsen 2013b, 25; Enkhuizen: Duijn & Schrickx 2012; Zwaag: Leek & Stellingwerf 2019, Hoogwoud: Ter Steege & Duijn 2019, 43.

verband gebracht met wolproductie en werden gebruikt ter verzwaring aan een spintol, de voorloper van het spinnewiel.

Riembeslag- en gespen

Verder noemenswaardig zijn twee fragmenten van een messing riemtong, een D-vormige bronzen riemgesp, een messing of koperen ronde riemgesp en een bronzen ringgesp (afb. 17).⁵⁵ De messing riemtong en de D-vormige gesp werden in de diepere middeleeuwse ophogingslagen aangetroffen samen met twee spinloden en 12de- en 13de-eeuws aardewerk. De riemtong bevatte aan één zijde een radstempel-achtige indruk. De ronde riemgespen dateren vermoedelijk iets jonger, aangezien deze van een hoger niveau kwamen met jongere keramiek uit de eerste kwart van de 14de eeuw.

Afbeelding 17. Diverse middeleeuwse riembeslagen en -gespen.

4.2.3. Overige vondsten Middeleeuwen

Bijzonder zijn twee slijp- of wetstenen van kwartsiet.⁵⁶ De stenen zijn met zekerheid als Eidsborgkwartsiet te classificeren. Slijpstenen van dit gesteente zijn door hun eigenschappen tegelijk te gebruiken als wetstenen. Eidsborgkwartsiet is een metamorf gesteente met een duidelijke foliatie.⁵⁷ Het verschil zit in het gebruiksoppervlak. De slijpfunctie was vooral bedoeld voor het grovere werk. Het scherpen of afbramen van gereedschap gebeurde door met een natte steen te wetten.

Bij een van de slijpstenen is goed te zien dat de smalle zijden zijn gebruikt om metalen gereedschappen te gladden.⁵⁸ Aan weerszijden is een dunne bruine patina-achtige laag zichtbaar, die vermoedelijk is gevormd doordat het in contact kwam met de ijzeroxiden uit het metaal (afb. 18a). Het betreft een lang en puntig object van 17 cm lang, maximaal 3,5 cm breed en 1,8 cm dik.

Bij een andere slijpsteen zijn alle zijden van de steen gebruikt. De steen heeft een bruingrijze patina, maar een barst aan het uiteinde van de steen verraadt dat hij oorspronkelijk een lichtgrijze kern heeft. De steen is aan één zijde intensief gebruikt, aangezien die zijde aan weerskanten zware slijtageplekken vertoont. De slijpsteen heeft een afmeting van slechts 10,5 cm lang, 2,8 cm breed en 0,8 cm dik.

Indien de gebruiker van de slijpsteen de steen in de linkhand en het te slijpen gereedschap in de rechterhand hield, betekent dit dat de steen passief in de linkerhand werd gehouden en het te slijpen gereedschap actief met de rechterhand over het oppervlak van de slijpsteen heen en weer bewoog. Door deze beweging te herhalen sleet de steen op slechts een klein vlak (afb. 18b).

55 V18-M01; V18-M02; V14-M01; V5-M01.

56 Determinatie door Harry Huisman, Hunebedmuseum Borger: V3-N01; V10-N01.

57 Ook wel sedimentaire gelaagdheid van het gesteente.

58 V3-N01.

Afbeelding 18. Middeleeuwse slijpstenen van kwartsiet.

Andere noemenswaardige vondsten zijn vier fragmenten van maalstenen.⁵⁹ De maalstenen zijn gemaakt van vesiculaire basalt en bevatten resten van roet.⁶⁰ Het gesteente is afkomstig uit de vulkanische Eifel in Duitsland. Twee van de vier maalstenen bevatten aan een of twee zijden sporen van slijtage.

Een andere opvallende vondst is een complete ronde schijf grijs tufsteen afkomstig uit een 13de-eeuwse ophogingslaag in werkput 2 (afb. 19).⁶¹ De schijf heeft een diameter van 16 cm en een dikte van 6 cm. Aan de onderzijde is de schijf afgevlakt. De bovenzijde is ietwat rond of concaaf. In het centrum heeft de schijf een doorboring. Aan de vlakke zijde is het gat 16 mm, aan de concave zijde is dit 24 mm. Hierdoor is het gat conisch van vorm. De buitenzijde is bedekt met spikkels houtskool met een uiteenlopend formaat van enkele millimeters tot ruim een centimeter. Het gewicht van de schijf is 900 gram.

Dergelijke schijven worden in de nabije omgeving vaker aangetroffen. In Medemblik-Koningshof kwam tijdens rioolwerkzaamheden een dergelijk object van oranje-roze zachte keramiek tevoorschijn (afb. 20).⁶² Het betrof een ronde schijf van 17 cm in diameter en een dikte van 7 cm. De schijf uit Medemblik was eveneens aan een zijde afgevlakt en aan een zijde concaaf. In het centrum zat een cilindrisch gat van 2 cm in diameter. Het gewicht bedroeg 877 gram. Aangezien het object uit Medemblik-Koningshof niet stratigrafisch is verzameld, werd verondersteld dat het ging om een artefact uit de Bronstijd. Schijven van keramiek worden namelijk met regelmaat in bronstijdnederzettingen aangetroffen.⁶³ In de regel zijn de meeste bronstijdschijven rond de 11 cm in diameter. De functie van de schijven is onbekend, maar mogelijk zijn de schijven gebruikt om netten te verzwaren.⁶⁴ Zowel de schijf uit het onderhavige onderzoek als uit Medemblik-Koningshof wijken hier sterk van af. Hierdoor is het aannemelijker dat het object uit Medemblik ook uit de middeleeuwen dateert.

Tot slot vormt een aanzienlijke hoeveelheid Noordelijke zwerfstenen afkomstig uit diverse 13de-eeuwse ophogingslagen een bijzonder vondstcomplex. De samenstelling van de stenen

59 V3-N02; V10-N02; V18.

60 Onterecht worden maalstenen vaak als tefriet beschreven.

61 V17-N01.

62 Leek *et al.* 2019, 60.

63 Roessingh & Lohof 2011, 182.

64 Roessingh & Lohof 2011, 182.

bestond onder andere uit gneis, rood en paars kwartsitisch zandsteen, graniet en porfier.⁶⁵ De stenen zijn vermoedelijk doelbewust verhit, waardoor ze vrijwel alle meer of minder duidelijke sporen van verhitting vertonen. Of de stenen verbrand zijn met het doel om potmageringsgruis te produceren is niet duidelijk. Ook de functie als kooksteen kan niet worden uitgesloten. Duidelijk is dat de stenen van elders zijn gehaald, aangezien de nabije omgeving geen pleistocene bodemlagen herbergde, waarin de stenen zich hebben kunnen bevinden.

Afbeelding 19. Ronde schijf van vulkanisch tufsteen met een conisch gat in het centrum.

Afbeelding 20. Ronde schijf van zachte keramiek uit Medemblik-Koningshof.

4.3. Fase 2 (1300-1600)

De periode 1300-1600 kenmerkt zich door de aanwezigheid van bouwsporen en de afwezigheid van vondstmateriaal. De aanwezigheid van sporen uit deze periode zijn vrij schaars voor oostelijk West-Friesland. In onder meer Spanbroek, Zwaag en Oostwoud ontbraken sporen en/of vondsten uit deze periode vrijwel volledig.⁶⁶ De oorzaak is vooralsnog niet geheel duidelijk, maar waarschijnlijk hield het verband met de ommekeer van de huisbouwmethode en het prepareren van de woongronden.⁶⁷ Zo is bekend dat voorafgaand aan de bouw van een stolpboerderij het bestaande erf werd afgevlakt om een groot vlak plateau te creëren om daarop de boerderij te bouwen.⁶⁸ Mogelijk gebeurde dit in vroegere perioden ook, maar dan op kleinere schaal. Het ontbreken van bouwsporen houdt mogelijk verband met de overgang van ingegraven stijlen naar stijlen geplaatst op een poer of stiep.⁶⁹ Hierdoor kwam de fundering deels boven maaiveld te liggen, waardoor deze geen sporen in de bodem heeft achtergelaten. Daarnaast wordt verondersteld dat de huizen in Hoogkarspel pas vanaf 1650 uit bakstenen werden opgetrokken.

Granieten keien S33 en S34

Tijdens het onderzoek werden in werkputten 1 en 2 twee opvallend grote granieten keien aangetroffen (afb. 21).⁷⁰ De stenen hadden een formaat van respectievelijk 60x42x36 cm⁷¹ en

65 V34, V32, V10, V14, V22 en V18. Determinatie door Harry Huisman, Hunebedmuseum Borger.

66 Gerritsen & Duijn 2014; Schrickx 2019; Leek & Stellingwerf 2019.

67 Schabbing 2015, 210; Schrickx 2019, 789.

68 Schrickx 2019, 79.

69 Schabbing 2015, 210.

70 Determinatie door Harry Huisman, Hunebedmuseum Borger.

71 S33.

60x38x34 cm⁷². Beide objecten wogen tussen de 140 kg en 150 kg en lagen op -0,8 m NAP.⁷³ De onderlinge afstand tussen de stenen bedroeg 1,9 m.⁷⁴ De stenen bevonden zich deels op de 14de-eeuwse opgevulde steilkant.

Afbeelding 21. Twee granieten keien van 140 kg en 150 kg per stuk.

De exacte functie van de stenen is onbekend. Mogelijk gaat het hier om twee natuurstenen stiepen of poeren; massieve objecten van baksteen of natuurlijk gesteente waar dakdragende stijlen op konden worden geplaatst (afb. 22). Natuurstenen stiepen hadden meer oppervlakte dan houten stijlen, waardoor het dragende vermogen werd vergroot. Hierdoor zakten de palen minder snel weg in de onderliggende klei. Daarnaast maakten de houten stijlen geen contact met de vochtige ondergrond. Hierdoor had het hout een langere levensduur.⁷⁵

Bij latere stolpboerderijen werden de stijlen op gemetselde poeren geplaatst. Het oudste voorbeeld van een dergelijke stolpconstructie komt eveneens uit Hoogkarspel-Streekweg

Afbeelding 22. Voorbeeld van veldkeien gebruikt als stiep of poer (bron: <https://www.entoen.nu/>).

72 S34.
73 Gewogen met een Kern DE150k2dl weegschaal.
74 Gemeten vanaf de centra van de keien.
75 Zimmermann 2006, 297.

en dateert uit omstreeks 1560.⁷⁶ Anderzijds is het mogelijk dat de omvangrijke veldkeien als erfafscheiding hebben gediend, bijvoorbeeld bij de oprit van het boeren erf.

Bakstenen poer S4

Op slechts 1,2 m ten westen van S33 werd in werkput 1 een slordige poer van twee soorten bakstenen aangetroffen⁷⁷. De poer was los gestapeld van oranje bakstenen met uiteenlopende formaten.⁷⁸ Het bovenste fragment was waarschijnlijk afkomstig van een 13de- of 14de-eeuwse mop. Het baksel was vrij licht en zachtroze van kleur met grove gele brokken. De baksteen was incompleet, zowel in de lengte als in de breedte. De minimale breedte bedroeg 12 cm, maar mogelijk was de mop tot maximaal 13,5 cm breed. De onderste drie bakstenen waren met een breedte van 10 cm en een gemiddelde lengte van 20,5 cm een stuk kleiner. Bakstenen met deze formaten kwamen voor vanaf de 15de eeuw en de komst ging gepaard met de vraag naar bakstenen voor woonhuizen.⁷⁹ Aan de randen van de kleinere bakstenen waren afdrucken zichtbaar, afkomstig van de mal waarin ze zijn gevormd (afb. 23a en 23b).⁸⁰ Eén van de stenen heeft aan de bovenzijde resten van zacht kalkmortel, waardoor het om een hergebruikte partij bakstenen ging. De kleinere bakstenen worden tussen 1450 en 1550 gedateerd. Vanaf de 17de eeuw nam het formaat van bakstenen in West-Friesland snel af.⁸¹

Afbeelding 23a. Een van de 16de-eeuwse bakstenen. Aan de randen is de afdruk van de mal nog zichtbaar.

Afbeelding 23b. Standaard ijzeren mal voor bakstenen in Leiden (bron: Lensen 2015, 34. Collectie museum de Lakenhal).

Op de vlakke zijde van de 13de- of 14de-eeuwse mop waren drie holle littekens van 0,5 cm in diameter zichtbaar. De holtes zijn zeer fijn ingesleten, waardoor ze waarschijnlijk moedwillig zijn aangebracht. Boven een van de holtes is duidelijk een plusvormige markering zichtbaar, mogelijk om aan te geven waar de holte moest komen. De functie van de holtes is onbekend, maar mogelijk moest de baksteen voor een bepaald doeleinde worden gekapt.

Muren S3 en S6

Op twee locaties zijn de resten van funderingen tevoorschijn gekomen. In werkput 2 werd precies in het verlengde van stiepen S32 en S33, in OW-richting, het restant van een muur aangetroffen (afb. 24). Het muurwerk bevond zich op ca. 3,4 m ten oosten van S32 op een diepte van -1,36 m NAP. Het betrof de onderste laag van een steens brede muur van oranje

76 Duijn, Meijers & Schrickx 2012.

77 V9-BK01; V19.

78 20,5x10x5 cm, 20x10x4,5 cm en 21x10,5x4 cm.

79 Gawronski & Veerkamp 2004, 19.

80 Lensen 2015, 58.

81 Mondelinge mededeling C.P. Schrickx (Archeologie West-Friesland).

bakstenen. In werkput 1 kwam op ca. 0,75 ten noordwesten van poer S4 de onderste laag van een muur in NZ-richting aan het licht.

Beide muren waren gemaakt van bakstenen met een formaat van 21x10x5 cm en 20x5x10 cm. In beide gevallen gaat het om hergebruikte 15de- of 16de-eeuwse bakstenen met afdrukken van de houten mal waarin ze zijn gevormd. Gezien de kleur, het formaat en afwerking zijn de bakstenen mogelijk afkomstig van dezelfde partij bakstenen als gebruikt in poer S4.

Afbeelding 24. Muur S6.

Kuilen S29 en S30

Aan de noordzijde van het terrein zijn in werkput 3 twee ondiepe kuilen gevonden. Kuil S29 bevond zich deels buiten de werkput, maar had een minimale diameter van 0,7 m. Uit de kuil zijn twee keramiekfragmenten verzameld, waaronder een randfragment van een kopje van roodbakkend aardewerk (r-kop-2) en een wandfragment van een bakpan van roodbakkend aardewerk. Beide objecten kunnen tussen 1550 en 1625 worden gedateerd.

Kuil S30 had een diameter van 1,1 m en bevatte een randfragment van een 15de-eeuwse bakpan van roodbakkend aardewerk (r-bak-1).

4.4. Fase 3 (1600-1918)

In de laatste fase aan de Streekweg 135 vonden meerdere veranderingen plaats. Op de kaart van Johannes Dou (1651-1654) waren op het perceel drie individuele huisplaatsen zichtbaar. Omstreeks dezelfde periode nam de verstening van huizen toe. Funderingen werden gemaakt van bakstenen, maar de wanden bleven waarschijnlijk nog enige tijd van hout. Tot de laatste fase behoorden meerdere uitbraaksleuven en een moderne septic-tank.

Uitbraaksporen S1 en S2

Parallel aan de Streekweg werd in werkput 2 op een diepte van -0,8 m NAP een uitbraakspoor

van 22 cm diep aangetroffen. Het spoor was gevuld met puin van oranje bakstenen en mortel. Haaks op uitbraakspoor S2 kwam in werkput 1 uitbraakspoor S1 tevoorschijn (afb. 25). Deze had dezelfde diepte als uitbraakspoor S2 en was met hetzelfde materiaal gevuld. Daarnaast bevatte uitbraakspoor S1 drie fragmenten roodbakkerd aardewerk (1550-1650) en één fragment niet nader te determineren kogelpotaardewerk (1100-1325).

Afbeelding 25. Uitbraakspoor S1.

Uitbraaksporen S20, S21 en S31

In het noordoosten van werkput 2 en het zuiden van werkput 3 werden twee puin- en mortelbanen aangetroffen. De sporen bevatten geen resten meer van muurwerk, maar de rechte vormen wijzen op een uitgetrokken of weggebroken muurfundering. In werkput 2 werd in de noordoosthoek een recht spoor in NZ-richting aangetroffen. Het spoor bevond zich deels buiten de werkput, waardoor de exacte lengte en breedte niet kon worden bepaald. In werkput 3 knikte uitbraakspoor S21 haaks naar het oosten. In het vlak van werkput 3 liep uitbraakspoor S21 over in uitbraakspoor S31. Hier was het uitbraakspoor 0,45 m breed en 0,3 m diep.

Septic-tank S22

De ronde septische put S22 bevond zich in het noorden van werkput 2 en had een diameter van precies 2 m (afb. 26). De put was gemaakt van gewapend beton, dat aan het einde van de 19de eeuw werd uitgevonden.⁸² Hierdoor hoorde de septische put waarschijnlijk bij de bouw van een van de huizen omstreeks 1918.

---

82 Steehouwer 1992, 39.

Afbeelding 26. Een septic-tank uit de eerste helft van de 20ste-eeuw.

4.4.1. Metaalvondsten Nieuwe Tijd

Munten

Op het terrein zijn zeven munten gevonden.⁸³

Het oudste exemplaar is een Hollandse Penning (drie mijt) van Karel V uit 1521-1529 (afb. 27).⁸⁴ De penning is geslagen in Dordrecht en vervaardigd van biljoen (8% zilver met 92% koper). De munt heeft een diameter van 16,1 mm en weegt 0,71 gram. Op de voorzijde staat het gekroond keizerlijk wapen en de dubbelkoppige adelaar met omschrift (CAROL)VS (DG ROM IMP). Op de keerzijde staat een kruis met muntteken in het centrum. De omschrift is onleesbaar.

Afbeelding 27. Hollandse penning van Karel V uit 1521-1529.

Drie latere munten betreffen duiten, waarvan twee uit de 17de eeuw en één uit de 18de eeuw. De oudste duit is geslagen in het jaar 1617 in Friesland (afb. 28a).⁸⁵ Het tweede 17de-eeuwse exemplaar is geslagen in Zwolle in het jaar 1639 (afb. 28b).⁸⁶ De 18de-eeuwse munt is geslagen in Holland in 1702 (afb. 28c).⁸⁷ Het exemplaar betreft dus een van de oudste 18de-eeuwse Hollandse duiten, aangezien in Holland tussen 1627 en 1702 geen duiten en oorden werden geslagen.⁸⁸

83 Determinatie: F. Postma.

84 V2-M01.

85 V1-M01.

86 V1-M02.

87 V3-M01.

88 <http://www.duiten.nl/>.

Afbeelding 28. Drie duiten, a: Duit Friesland uit 1617, b: Duit Zwolle uit 1639, c: Duit Holland uit 1702.

Tot de 19de- en 20ste-eeuwse munten behoren een koperen Willemcent uit 1827 en een Belgische 2 centimes munt uit 1868 met een fijne ronde doorboring boven de leeuwenkop (afb. 29a en 29b).⁸⁹ Waarschijnlijk is de Belgische munt ter decoratie als hanger gebruikt. Het jongste exemplaar betreft een Nederlandse 2½ cent uit 1916 (afb. 29c).⁹⁰

Afbeelding 29. De 19de- en 20ste-eeuwse munten, a: Willemcent uit 1827, b: Belgische 2 centimes uit 1868 met doorboring. Mogelijk is de munt als hanger gebruikt, c: Nederlandse 2½ cent uit 1916.

89 V1-M03; V3-M03.

90 V3-M02.

5. Synthese

Tijdens het onderzoek kwamen resten tevoorschijn van minstens drie verschillende bewoningsfasen. De oudste resten dateren uit de periode tussen 1150 en 1300. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen de middeleeuwse bewoningsperiode vóór de eerste terpophoging (fase 1a: 1150-1200) en de bewoningsperiode ná de voltooiing van de middeleeuwse huisterp (fase 1b: 1200-1300) (bijlage 1 & 2). Uit fase 1a dateren drie ondiepe kuilen, het begin (kopse kant) van een perceel- of ontginningsloot en de eerste middeleeuwse terpophoging. Op één veronderstelde losstaande paalkuil na ontbrak ieder spoor van bebouwing uit deze periode.

Waarschijnlijk vond in fase 1a bewoning plaats op de toplaag van het veen. Om het veen geschikt te maken voor landbouw diende het eerst te worden ontwaterd. Door sloten te graven in het drassige veen ontwaterde en oxideerde de bovenste laag. De toplaag vormde daardoor een vrij stevige structuur dat onder andere geschikt werd voor het verbouwen van zuurtolerante gewassen, zoals rogge.⁹¹ Om de zuurtegraad van de toplaag van het veen ietwat te reguleren werden kuilen tot in de natuurlijk afgezette klei gegraven. Deze *daliekuilen* worden vaak in oostelijk West-Friesland aangetroffen. Op het perceel Streekweg 135 zijn dergelijke kuilen niet gevonden.

Oxidatie van veen had als gevolg dat het maaiveld daalde en daarmee de grondwaterspiegel steeg. Hierdoor moesten bestaande sloten worden uitgediept of nieuwe sloten worden aangelegd. De bodemdaling had als gevolg dat het ontgonnen gebied kwetsbaar werd voor overstromingen. Zo vond op 1 november 1170 de Allerheiligenvloed plaats welke een ravage in en rondom West-Friesland veroorzaakte.⁹² In dezelfde periode zien we dat vrijwel gelijktijdig de eerste huisterpjes worden opgeworpen.⁹³ Hetzelfde geldt ook voor de bewoning aan de Streekweg 135. Omstreeks 1200 werden bestaande sloten gedempt en werd kleinschalig een verhoogd plateau opgeworpen. De dikte van de eerste terplaag was vrij bescheiden, maar wellicht net hoog genoeg om droge voeten te houden. Het 12de-eeuwse terpje was aan de noordzijde van het terrein het hoogst. Richting het zuiden was de laag beduidend dunner. Waarschijnlijk bevond de bewoning zich in deze periode verder van het huidige lint af. Na het ophogen van het terrein werd op ca. 2 m ten zuiden van de oude ontginningsloot een nieuwe terpsloot gegraven. Het betrof wederom de kopse kant van een sloot. Mogelijk bevond zich aan de oostzijde de tegenhanger van deze sloot. De dam ertussen vormde dan de opgang tot het woonerf.

In de daaropvolgende periode 1b (1200-1300) werd de terp opnieuw opgehoogd. Verschillende 13de-eeuwse ophogingslagen laten zien dat de terp richting het zuiden naar de huidige Streekweg werd uitgebreid. Bestaande sloten werden gedempt en aan de zuidrand van de terp werd een steilkant gestapeld van kleizoden. Hierdoor kon de terp enigszins via het zuiden worden afgewaterd. Daadwerkelijke sloten uit deze periode ontbraken. Vooral nog is het onbekend of het perceel in de 13de eeuw ook richting het noorden, oosten en westen werd opgehoogd.

Een soortgelijk fenomeen is op 700 m ten oosten van het onderhavige plangebied aangetroffen.⁹⁴ Op basis hiervan is door Gerritsen een hypothese opgesteld:⁹⁵

Mogelijk vond de oudste bewoning meer willekeurig op de woonerven plaats en niet in de rechte lijn die karakteristiek is voor de huidige lintbebouwing. Bij een aantal opgravingen

---

91 Duke 1983.

92 Gottschalk 1971, 81-84.

93 Schrickx 2009; Schrickx 2013.

94 Streekweg 296-275, Hoogkarspel in Gerritsen 2014a.

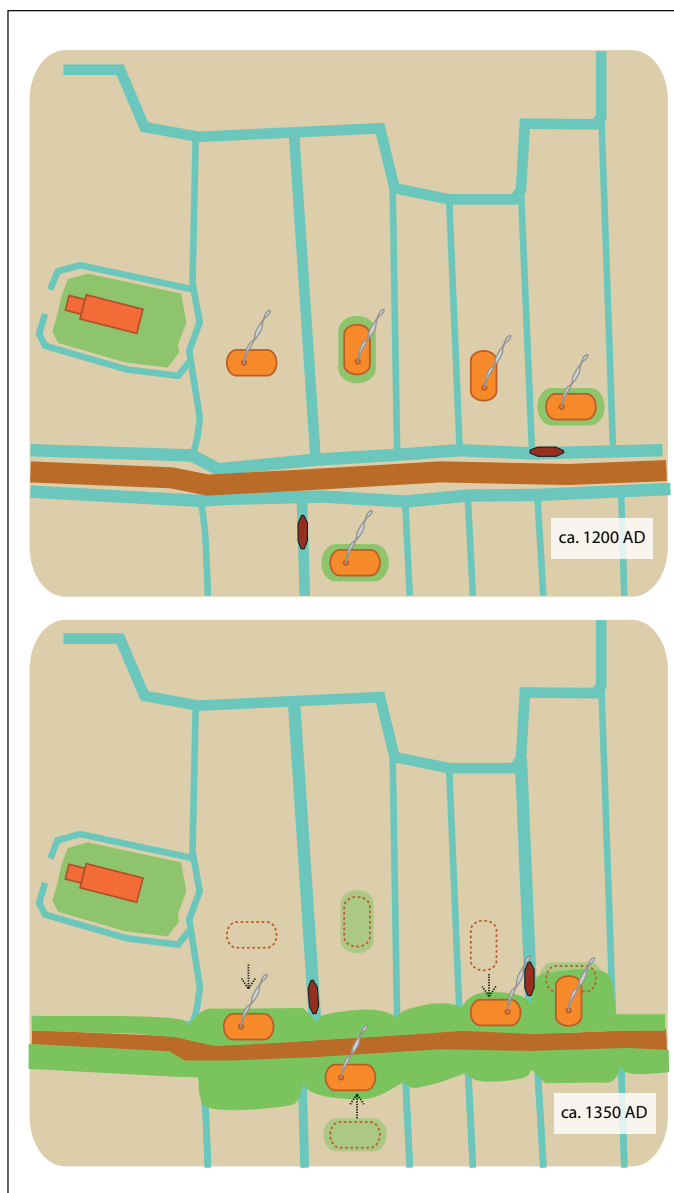
95 Gerritsen 2014a, 66-67.

is geconstateerd dat er op ruime afstand van de Streekweg werd gewoond.⁹⁶ In Enkhuizen aan het Westeinde woonde men in de 12de en mogelijk begin 13de eeuw op een kleine huisterp op ca. 60 m van het lint. In de binnenstad van Enkhuizen werden bij de uitbreiding van de supermarkt Albert Heijn aan de Molenweg op een vergelijkbare afstand resten van bewoning gevonden uit de 12de – 13de eeuw.⁹⁷ In Westerblokker lag de 12de- en 13de-eeuwse bewoning dicht op het lint, maar niet ter hoogte van de latere bewoning direct áán het lint.⁹⁸

Een meer gespreide bewoning zou ook verklaren waarom de huidige kerken in veel dorpen verder van het lint afliggen. In de vroegste bewoningsfase liggen de huizen en de kerk beide wat verder van de binnendijk, die in deze vroege fase waarschijnlijk van bescheiden aard is. In de periode die hierop volgt, is de kerk het enige gebouw dat door de tijd heen constant op dezelfde plaats blijft liggen. De bewoning verplaatst zich richting de binnendijk waardoor de karakteristieke lintdorpen ontstaan (afb. 30).

Binnen West-Friesland werd al eerder een vergelijkbare verschuiving van bewoning archeologisch waargenomen. In 2012 vond in Ursem een onderzoek plaats waarbij een 13de-eeuws vondstcomplex werd gevonden. Dit complex was hoogstwaarschijnlijk het restant van bewoning ter plaatste langs de Zuidergouw.⁹⁹ Het lijkt erop alsof de mensen wegtrekken van deze Gouw in de late 13de of vroege 14de eeuw. In 2014

Afbeelding 30. Hypothese: Tijdens de bewoning van de 12de en 13de eeuw woonde men langs de Streekweg meer ruimtelijk verspreid op afstand van het lint. In deze periode ligt een deel van de huizen op kleine huisterpen (groen = ophoging). Dit verklaart ook de afwijkende ligging van de kerken (links) verder van de Streekweg. De vernatting van het gebied - die al eerder werd ingezet - neemt in de 14de eeuw sterk toe waardoor men genoodzaakt is om hoger te gaan wonen. De sloten direct langs het lint worden gedempt en de aanlegplaatsen voor schuiten komen verder naar buiten te liggen. Een deel van de percelen wordt opgehoogd en daarmee geschikt voor bewoning. Als basis voor deze ophogingen wordt de binnendijk genomen waar de huidige Streekweg op ligt. Hierdoor ontstaat de karakteristieke lintbebouwing zoals wij die vandaag de dag kennen.

96 Maar niet bij alle. Bij de middeleeuwse vindplaatsen van Spanbroek (Gerritsen 2014b) en Wognum (Schrickx 2013) lag de bewoning wel vrijwel direct aan het lint lag. Deze vindplaatsen liggen beide op een zandige hoge rug. Mogelijk moet het antwoord op het verschil daarin gezocht worden.

97 Duijn 2016.

98 Van den Berg 2009.

99 Gerritsen & Duijn 2013.

werd er een klein onderzoek uitgevoerd aan de Drechterlandse Dijk in Ursem. Hierbij werden vloerlagen van een of meerdere huizen onderscheiden die op een ophoging stonden die tegen de dijk was aangeworpen. De huizen dateerden van na 1350 en ondersteunen het idee dat men vanwege toenemende vernatting in de 14de eeuw dichter op de dijken ging wonen. Waarschijnlijk staan deze verplaatsingen niet op zichzelf en werd men in deze periode binnen grote delen van West-Friesland gedwongen om hoger te gaan wonen. Bestaande ophogingen zoals zee- en binnendijken werden daarvoor uiterst geschikt bevonden. De lintbebouwing zoals wij die vandaag de dag kennen, waarbij de huizen dicht op de weg staan, is vermoedelijk niet ontstaan in de ontginningsfase of de periode van de eerste generaties bewoning uit de 12de en 13de eeuw, maar zal eerder een direct gevolg zijn van toenemende wateroverlast in de latere 13de en 14de eeuw.

In fase 2 (1300-1600) werd de 13de-eeuwse steilkant aangeplempt, waardoor de terp als het ware aan de Streekweg vastgroeide. Op deze aanplemping werden twee granieten keien geplaatst, wegend tussen 140 kg en 150 kg. De stenen lagen parallel aan de Streekweg op een onderlinge afstand van 1,9 m. Ten oosten van de natuurstenen bevond zich in dezelfde lijn de muurfundering van een steens brede muur. De fundering bestond uit een laag losgestapelde hergebruikte oranje bakstenen uit de laatste helft van de 15de of de eerste helft van de 16de eeuw. Mogelijk maakte deze muur deel uit van de zuidgevel van een huis. De westelijke tegenhanger bevond zich op ca. 2 m ten westen van de keien, maar dan in NZ-richting (bijlage 3).

Over 15de- en vroeg 16de-eeuwse huizenbouw is in West-Friesland weinig bekend. In gebieden met toegang tot natuurstenen werden boerderijen soms voorzien van natuurstenen stiepen of poeren; stenen objecten waarop een houten stijl rustte. In West-Friesland is deze vorm van funderen vooralsnog onbekend. In de 16de-eeuw verschenen in de regio de eerste stolpboerderijen. De oudste bekende stolp is in 2011 onderzocht en daaruit bleek dat het vierkantshout uit 1560 of 1561 dateerde.¹⁰⁰ De zogenaamde vierkantspalen van een stolpboerderij stonden echter op een uit bakstenen opgetrokken vierkantspoer.

Voorafgaand aan de komst van de stolp in de tweede helft van de 16de eeuw waren de boerderijen waarschijnlijk vele malen simpeler opgezet. De zogenaamde langhuizen waren langwerpige van vorm en eenschepig. De gemiddelde breedte van deze huizen bevond zich tussen de 4,5 en 6 m.¹⁰¹ De lengte varieerde tussen de 9 m en 20 m. De relatieve korte overspanning tussen de muren werd op verschillende manieren opgevangen. Uit Schellinkhout zijn voorbeelden bekend van langhuizen waar geen muren zijn aangetroffen, maar wel stijldragende poeren en langhuizen waar de stijlen direct op de bakstenen muur of plint werden geplaatst.¹⁰² De laatstgenoemde had als nadeel dat op de plaatst waar de dakdragende stijlen zich bevonden de bakstenen muur of plint zwaar verzakte.

In de 18de eeuw stond in Assendelft het voormalige Weverhuisje.¹⁰³ De woning is tussen 1722 en 1730 gebouwd en werd na meerdere verbouwingen tot 2010 bewoond. In 2011 werd het afgebroken en in 2016 opnieuw opgebouwd op de Zaanse Schans in Zaandam. Opvallend aan het gebouw is dat alleen de westgevel is gefundeerd op een bakstenen plint. De noord-, oost- en zuidgevel zijn rondom op vierkante bakstenen stiepen geplaatst, waardoor de houten wanden zich enkele decimeters boven het maaiveld bevonden (afb. 31).

100 Duijn, Meijers & Schrickx 2019, 47.

101 Gerritsen 2018, 106.

102 Gerritsen 2018, 107.

103 <https://zaansmuseum.nl/>.

Afbeelding 31. Het 18de-eeuwse Wevershuisje uit Assendelft. In dit gebouw werd een combinatie van bakstenen poeren en plinten toegepast (bron: <https://zaansmuseum.nl>).

Voor de granieten keien uit de Streekweg 135 is het moeilijk om te achterhalen waarvoor ze hebben gediend. Mogelijk werden alleen de stijlen van de stalpoorten op zware stiepen, zoals de granieten keien, geplaatst om de overspanning van 1,9 m op te vangen. Voor de rest van het gebouw volstond dan een plint van hergebruikte 15de- of 16de-eeuwse bakstenen waarop de dakdragende stijlen werden geplaatst. Een ander en minder enerverend scenario is dat de stenen ter begrenzing of erfafscheiding op het perceel zijn geplaatst.

Vanaf de 17de eeuw kan voor het reconstrueren van bewoning gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Waarschijnlijk verschoof in de 17de eeuw, of mogelijk zelfs al eerder, de bebouwing steeds meer richting de huidige Streekweg. Een aantal uitbraaksporen correspondeerde met geen van de gebouwen zichtbaar op de kadastrale kaarten ná 1826. Hierdoor behoorden ze waarschijnlijk tot een vroegere periode, maar een huisplattegrond kon niet als zodanig worden herkend.

Op de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654 staat, hoewel zeer schematisch, een drietal losstaande gebouwen weergegeven. In hoeverre deze nauwkeurig zijn opgetekend valt te betwisten, maar dat het perceel bebouwd was, lijkt zeer aannemelijk. Op een latere kaart van Oostwoudt uit 1723 staan eveneens gebouwen weergegeven. Daarnaast valt het op dat de vorm van het perceel in de 17de en 18de eeuw hetzelfde bleef. Op de kaart van Oostwoudt uit 1723 is in vergelijking tot Dou uit 1651-1654 wel een afname van bebouwing waarneembaar. Op een anonieme *Nieuwe kaart van het Dykgraafschap van Drechterland* uit 1775 blijkt dat het terrein met een of meerdere panden was bebouwd. Op het daaropvolgende kadastrale minuutplan uit 1826 is te zien dat alleen in de zuidoosthoek een huis staat; bebouwing op de rest van het perceel is verdwenen. In 1845 verscheen pas weer een huis, waarna het perceel langzaam weer werd bebouwd. Omstreeks 1918 was het perceel aan de Streekweg na meer dan 80 jaar weer volledig bebouwd. Het enige dat hiervan is teruggevonden is een septische put van gewapend beton, twee 19de-eeuwse munten en een militaire knoop.

6. Beantwoording onderzoeksvragen

Bronstijd

1. Zijn sporen uit de Bronstijd aanwezig? Zo ja, duiden deze sporen op bewoning binnen het onderzoeksgebied of andere activiteiten? Kunnen de sporen nader worden gedateerd?

Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische sporen uit de Bronstijd aanwezig. In de profielen werden wel intacte bodemlagen aangetroffen die vermoedelijk uit de Bronstijd dateerden.

2. Zijn sporen of structuren aanwezig die duiden op agrarische activiteiten? Uit welke periode dateren deze sporen?

N.v.t.

Middeleeuwen

3. Zijn (gedempte) ontginningsloten of kavelsloten aanwezig binnen het plangebied? Wat is de oriëntatie? Kan iets worden gezegd over de breedte van de ontginningspercelen of splitsing van percelen in latere tijd? Wanneer zijn de sloten gedempt en waarmee?

Binnen het plangebied zijn twee gedempte ontginnings- of kavelsloten aangetroffen, waarvan de oudste dateerde voor de laat 12de-eeuwse ophoging en dus waarschijnlijk samenhangt met de oudste kolonisatie van het gebied. De sloot was op het breedste punt ca. 2 m breed en bevond zich in OW-richting. Waarschijnlijk is de sloot omstreeks 1200 gedempt met organische klei en gebruiksafval. Gelijktijdig werd het perceel voor de eerste keer opgehoogd en de sloot werd ca. 1,5 m naar het noorden verlegd. Daarbij behield de sloot dezelfde oriëntatie als zijn voorganger.

4. Is het gebied opgehoogd? Zo ja: Wanneer en waarmee is het gebied opgehoogd? Is sprake van een Middeleeuwse huisterp? Zo ja, hoe hoog was deze terp in de Middeleeuwen?

Het terrein werd voor het eerst tussen 1150 en 1200 opgehoogd. De oudste terpophoging bestond uit een pakket bruine tot bruingrijze humeuze klei. Richting de huidige Streekweg was de ophoging aanzienlijk dunner, namelijk 0,2 m, terwijl het pakket richting het zuiden tot 0,4 m dik was. Het exacte hoogtepunt is door bodemroering in de afgelopen eeuwen niet meer te bepalen, maar de top van de jongste middeleeuwse ophogingslaag bevond zich minimaal op -0,8 m NAP. De onderzijde van de oudste ophogingslaag bevond zich op -1,7 m NAP. Op het breedste punt had de terp dus een dikte van minimaal 0,9 m, maar door inklink en zetting door het gewicht van het terplichaam is dit waarschijnlijk meer geweest.

5. Zijn er erfstructuren, activiteitengebieden of resten van bijgebouwen aanwezig?

Op het terrein ontbrak ieder spoor van bebouwing. Opvallend was dat sloten daterend ná 1300 niet zijn aangetroffen. Mogelijk bevonden deze zich maar aan de zuidrand van de terp. Aan de noordzijde van de terp werd, in plaats van een sloot te graven, een steilkant van gestapelde kleizoden opgeworpen. Een optimale oplossing was de steilkant van gestapelde zoden waarschijnlijk niet, want in de eeuw erna werd de ruimte tussen de steilkant en de huidige Streekweg aangeplempt, waardoor het terplichaam als het ware aan het dorpslint vastgroeide.

7. Zijn er aanwijzingen voor middeleeuwse bewoning verder van het lint af, zoals eerder langs de Streekweg (Albert Heijn uitbreiding in Enkhuizen en Westeinde 107) is waargenomen?

Waarschijnlijk bevond de oudste middeleeuwse bewoning zich, net als bij de uitbreiding van

Albert Heijn in Enkhuizen en Westeinde 107, verder van het lint af. De oudste (12de-eeuwse) terpophoging kwam halverwege het ontgraven terrein aan het licht. Daarnaast was deze terplaag in het noorden minder dik dan in het zuiden. Mogelijk hadden we daarom te maken met de flanken van een 12de-eeuwse terp en bevond het hoogste punt en het centrum van de terp zich meer richting het zuiden. Pas in de 13de eeuw werd de terp opnieuw opgehoogd en richting het zuiden naar de huidige Streekweg uitgebreid. Of het perceel ook richting het noorden, oosten en westen werd uitgebreid kon door de geringe omvang van de opgraving helaas niet worden achterhaald.

8. Zijn sporen, structuren en afvalcomplexen uit de 14de en 15de eeuw aanwezig, net zoals aan de Streekweg 269-275? Is hier een verklaring voor, omdat elders langs het bewoningslint tussen Hoorn en Enkhuizen juist een hiaat bestaat?

Naast enkele losse vondsten, zoals scherven keramiek en metalen objecten, ontbrak ieder spoor van bewoning of nijverheid uit de 14de en 15de eeuw.

9. Hebben hier (houten) woonhuizen gestaan? Wat is de aard van deze bebouwing? Vanaf wanneer ontstond de verstening van de huizen? Hoeveel bouwfases zijn aanwezig? Is het maaiveld tussentijds opgehoogd? Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen? Wanneer zijn de huizen gesloopt?

Op basis van de opgravingsgegevens lijkt het erop dat de middeleeuwse terp na 1300 niet meer is opgehoogd, maar mogelijk wel in lengte en breedte uitgebreid. Daarnaast zijn tijdens het onderzoek geen resten van houten huizen aangetroffen, maar algemeen wordt aangenomen dat tot het einde van de 16de eeuw het gros van de huizen was opgetrokken uit hout. De oudste bakstenen structuren dateerden vermoedelijk uit de 16de eeuw en maakte waarschijnlijk deel uit van huisfundering. Opvallend was de aanwezigheid van twee granieten keien. Deze stenen bevonden zich in dezelfde lijn en op dezelfde diepte als de restanten van de zuidgevel en duiden mogelijk op een combinatie van het gebruik van een bakstenen plint of fundering en natuurstenen stiepen, waarop de stijlen van een zware constructie, zoals een stalpoort rustten.

10. Zijn op de achtererven waterputten, beerputten en/of afvalkuilen aanwezig? Wanneer zijn zij gemaakt en buiten gebruik gesteld? Kunnen de putten worden gekoppeld aan percelen? Wat kan op basis van vondstmateriaal uit de putten worden gezegd over het consumptiepatroon en de welstand van de bewoners van het onderzoeksgebied door de tijd heen? Geven de vondsten informatie over beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?

Onder de vroegste 13de-eeuwse ophogingslaag kwam een 12de-eeuwse tonput aan het licht. De waterput is waarschijnlijk voorafgaand of gelijktijdig aan de eerste terpophoging omstreeks 1200 verwijderd of gedempt. Het vondstmateriaal uit de waterput bestond uit vier onversierde fragmenten kogelpot en een duig, afkomstig van de ton.

11. Zijn sporen of structuren aanwezig die samenhangen met nijverheid of ambachtelijke activiteiten?

Tijdens het onderzoek zijn geen middeleeuwse sporen of structuren teruggevonden die samenhangen met nijverheid of ambachtelijke activiteiten, hoewel de vondst van een drietal 13de-eeuwse spinloden mogelijk duidt op kleinschalige wolproductie.

Nieuwe Tijd

12. Op de kaart van Dou uit 1651-1654 staat binnen het plangebied bebouwing weergegeven.

Zijn hiervan resten aanwezig in de bodem? Wat is de aard, diepteligging, datering en omvang van deze bebouwing?

Het valt niet met zekerheid vast te stellen of resten zijn aangetroffen die horen bij de bebouwing zoals weergegeven op Dou (1651-1654), maar op het terrein zijn meerdere uitbraaksporen aangetroffen die niet corresponderen met kadastrale kaarten vanaf 1826. Hierdoor is het waarschijnlijker dat de uitbraaksporen bij een vroegere bouwfase horen. De uitbraaksporen behoorden waarschijnlijk tot twee afzonderlijke gebouwen; één parallel aan en één haaks op de huidige Streekweg.

Op de kaart van Oostwoudt uit 1723 is te zien dat ten noorden van de Streekweg verschillende gebouwen staan weergegeven, hoewel in mindere mate in vergelijking tot de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654. De vorm van het perceel bleef ongewijzigd. Op een anonieme *Nieuwe kaart van het Dykgraafschap van Drechteland* uit 1775 dat het terrein met een of meerdere panden was bebouwd. Op het daaropvolgende kadastrale minuutplan uit 1826 is te zien dat alleen in de zuidoosthoek een huis staat; bebouwing op de rest van het perceel is verdwenen. De aangetroffen uitbraaksporen dateren dus ná het gebouw uit de 16de eeuw en vóór het eerste kadastrale minuutplan uit 1826.

13. Hoe zag de materiële cultuur van de bewoners eruit? Komt er relatief veel importaadewerk voor? Voor het beantwoorden hiervan is het noodzakelijk dat vondstcomplexen integraal worden meegenomen. Komen voorwerpen voor die samenhangen met agrarische activiteiten, zoals bijvoorbeeld aardewerken kaasvormen?

Tijdens de archeologische opgraving zijn dusdanig weinig vondsten uit de Nieuwe Tijd aangetroffen dat vrijwel geen uitspraken over de materiële cultuur te doen zijn.

14. Zijn er vondsten of sporen te koppelen aan de bewoners van het perceel in een bepaalde periode? Hiervoor dient nader archiefonderzoek te worden uitgevoerd.

Tijdens het onderzoek zijn geen vondsten en sporen aangetroffen die specifiek aan bewoners van het perceel zijn te koppelen. Hierdoor was nader archiefonderzoek niet nodig.

Bibliografie

Internet

<https://www.entoen.nu/nl/overijssel/twente/ootmarsum/openluchtmuseum-ootmarsum>, geraadpleegd op 15-7-2019.

<http://www.pfaf.org/user/Plant.aspx?LatinName=Secale+cereale>, geraadpleegd op 10-5-2016.

<https://pfaf.org/user/Plant.aspx?LatinName=Triglochin+maritima>, geraadpleegd op 23-8-2019.

<https://zaansmuseum.nl/verhaal/de-laatste-bewoners-van-dorpsstraat-861-863-in-assendelft-deel-1-nu-het-wevershuis-op-de-zaanse-schans/>, geraadpleegd op 24-7-2019.

Literatuur

Bakker, J.A. & Brandt, R.W., 1966. Opgravingen te Hoogkarspel III: Grafheuvels en een terp uit de late bronstijd ten zuidwesten van het Medemblikker Tolhuis (voorlopige mededeling), in: *West-Friesland Oud en Nieuw* 33, 176-224.

Bakker, J.A., R.W. Brandt, B. van Geel, M.J. Jansma, W.J. Kuijper, P.J.A. van Mensch, J.P. Pals & G.F. IJzereef (eds) 1977. Hoogkarspel-Watertoren: towards a reconstruction of ecology and archaeology of an agrarian settlement of 1000 BC, in: B.L. van Beek, R.W. Brandt & W. Groenman-van Waateringe (eds), *Ex Horreo*, Amsterdam (Cingula 4), 187-225.

Bartels, M.H. 2012. *Zoeken met een lantaarn in Hoogkarspels verleden. Een archeologisch bureauonderzoek naar de verwachting van het plangebied Raadhuisplein-Streekweg-Duijvenbrug te Hoogkarspel*, Intern Rapport Archeologie West-Friesland.

Beerepoot, F. & Th. Van Meurs, 2009. Op zoek naar de oude Laurentius, in: *Rondom de Leeuw* 2009, 43-46.

Berg, G.T.C. van den, 2009. Een middeleeuwse huisterp aan het dorpslint van Westerblokker. Archeologisch onderzoek op de percelen Westerblokker 33 en 35 in Blokker, gemeente Hoorn, *Hoornse Archeologische Rapporten* 15, Hoorn.

Besteman, J.C., 1990. North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?, in: J.C. Besteman, J.M. Bos & H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht.

Boon, P., 1991. Voorland en inlagen. De Westfriese strijd tegen het buitenwater, in: *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Bult, E.J., 2011. Dateringsmogelijkheden van Pingsdorfaardewerk met behulp van de publicatie van Sanke, in: H. Clevis, *Assembled Articles 4. Symposium on medieval and post-medieval ceramics*, Zwolle, 169-190.

Briefvies, P, 2003. *Tussen Dracht en Evendeel, schetsen uit de historie van Hoogkarspel, Blokker en Westwoud*, Zwaag.

Duijn, D.M., 2016. Middeleeuwse sporen onder een 16de-eeuwse nieuwbouwwijk. Archeologisch onderzoek langs de westzijde van de Raamstraat in Enkhuizen, *West-Friese Archeologische Rapporten* 89, Hoorn.

Duijn, D.M., P.C. Meijers & C.P. Schrickx, 2012, De oudste stolp van West-Friesland? Het onderzoek naar een 16de-eeuwse stolpboerderij in Hoogkarspel, gemeente Drechterland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 39, Hoorn.

Duijn, D.M. & C.P. Schrickx, 2012. Huis en haven onder de straat. Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 46, Hoorn.

Duijn, D.M. & C.P. Schrickx, 2019. Van een Westfriese naar een Noord-Hollandse stolp. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek op het perceel Noordeinde 36 in Lambertschaag, gemeente Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 126, Hoorn.

Gawronski, J. & J. Veerkamp, 2004. Bakstenen. Bouwstenen van Amsterdam. In J. Gawronski, F. Schmidt, M.-Th van Thoor (red), *Amsterdam Monumenten & Archeologie* 3, 10-23.

Gerritsen, S., 2013a. De Schaduw van Hooge Werffe. Archeologisch onderzoek langs een vergeten middeleeuwse bewoningsas aan de Zuidergouw in Ursem, gemeente Koggeland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 51, Hoorn.

Gerritsen, S., 2013b. Archeologische begeleiding op een voormalig kloosterterrein aan de Zesstedenweg 159 in Grootebroek, gemeente Stede Broec. *West-Friese Archeologische Rapporten* 50, Hoorn.

Gerritsen, S., 2013c. Op de grens van de Stede. Rapportage over de eerste fase van het archeologisch proefsleuvenonderzoek (IVO), voor de uitbreiding van winkelcentrum Streekhof in Grootebroek, gemeente Stede Broec, *West-Friese Archeologische Rapporten* 48, Hoorn.

Gerritsen, S., 2014a. Inventariserend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven en boringen aan de Streekweg 269-275 in Hoogkarspel, gemeente Drechterland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 71, Hoorn.

Gerritsen, S., 2014b. Ontgonnen, opgehoogd en bewoond. Archeologische onderzoek naar een middeleeuwse terp en een stolpboerderij aan de Spanbroekerweg 120 in Spanbroek, gemeente Opmeer, *West-Friese Archeologische Rapporten* 67, Hoorn.

Gerritsen, S., 2018. Wonen aan een wiel. Archeologisch onderzoek naar de middeleeuwse doorbraak van de Klamdijk en de 17de-eeuwse nederzetting Lutjeschardam tussen West-Friesland en de Zeevang, *West-Friese Archeologische Rapporten* 115, Hoorn.

Gerritsen, S. & D.M. Duijn, 2014. Een middeleeuwse terp onder een 17de-eeuwse stolp. Bouwhistorisch en archeologisch onderzoek aan de Oostwouder Dorpsstraat 69 in Oostwoud, gemeente Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 62, Hoorn.

Gottschalk, M.K., 1971. *Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland I. De periode vóór 1400*, Assen.

Halbertsma, H., 1967. Hoogkarspel, in: *BKNOB* 66 (2), 29-30.

IJzereef, G.F. & J.F. van Regteren Altena, 1991. Nederzettingen uit de Midden en Late Bronstijd bij Andijk en Bovenkarspel, in: H. Fokkens & N. Roymans. *Nederzettingen uit de Bronstijd en Vroege IJzertijd in de Lage Landen. Nederlandse Archeologische Rapporten* 13, Amersfoort.

Kuijpers, M.H.G., 2008. *Bronze age metalworking in the Netherlands (c. 2000 – 800 BC). A research into the preservation of metallurgy related artefacts and the social position of the smit*, Leiden.

Leek, J. & W. Stellingwerf, 2019. Huis en goed van de bouwman. Archeologisch onderzoek op het perceel Dorpsstraat 302 te Zwaag, gemeente Hoorn, *West-Friese Archeologische Rapporten* 131, Hoorn.

Leek, J., J. van Leeuwen, W. Stellingwerf & M.H. Bartels, 2019. Van haven tot hof. Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden in de Koningshof in Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 130, Hoorn.

Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982. Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands). *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36(3): 111-160.

Lensen, R., 2015. *Early brick production and use in the coastal regions of the Low Countries. 1200-1350*. (ongepubliceerde Masterscriptie Universiteit Leiden).

Numan, A. M., 2005. *Noord-Hollandse kerken en kapellen in de Middeleeuwen, ca. 720-1200*, Zutphen.

Pols, M. S., 1885. *Westfriesche stadsrechten, deel 1 en 2*, Den Haag.

Roessingh, W., 2018. *Dynamiek in beeld. Onderzoek van Westfriesche nederzettingen uit de bronstijd*, Leiden.

Roessingh, W. & E. Lohof (red), 2011. Bronstijdboeren op de kwelders. Archeologisch onderzoek in Enkhuizen – Kadijken. *ADC Monografie* 11, ADC ArchoProjecten, Amersfoort.

Ruitenbergh, P. 2002. *Een welbekante roggebroodbakkerij. Pand, bewoners en omgeving 1643 – 2002*, Bovenkarspel.

Schabbing, M. (red.), 2015. Vier eeuwen boeren. Synthese Oogst van Malta onderzoek: Archeologische sporen van boerderijen en erven 1250-1650, *Nederlandse Archeologische Rapporten* 049, Amersfoort.

Schinning, F.C. & M.H. Bartels, 2016a. Archeologische QuickScan. Streekweg 133-135, Hoogkarspel, gemeente Drechterland. *Adviesnummer* 16179. Archeologie West-Friesland.

Schinning, F.C. & M.H. Bartels, 2016b. Aanvullend advies. Streekweg 135, Hoogkarspel, gemeente Drechterland. *Adviesnummer* 16179. Archeologie West-Friesland.

Schrickx, C.P., 2009. Een 12de-eeuwse huisterp. Archeologisch onderzoek op het perceel Dorpsstraat 294 in Zwaag, *Hoornse Archeologische Rapporten* 12, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2013. Middeleeuwse woonterpjes. Archeologisch onderzoek op het perceel Kerkstraat 11 in Wognum, gemeente Medemblik, *West-Friese Archeologische Rapporten* 55, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2019. Valsmunterij op een boerenerf. Archeologisch onderzoek op de percelen Dorpsstraat 108-110 in Zwaag, gemeente Hoorn, *West-Friese Archeologische Rapporten* 132, Hoorn.

Steege, B.C. ter, 2017. Programma van Eisen. Streekweg 135, Hoogkarspel, gemeente Drechterland. *Projectnummer* 463. Archeologie West-Friesland.

Steege, B.C., 2018. Schaven aan de Streekweg. Een archeologisch onderzoek aan Streekweg 289-293 in Hoogkarspel, gemeente Drechterland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 117, Hoorn.

Steege, B.C. ter & D.M. Duijn, 2019. Een statig herenhuis op een middeleeuwse terp. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek op perceel Herenweg 64 in Hoogwoud, gemeente Opmeer, *West-Friese Archeologische Rapporten* 128, Hoorn.

Steehouwer, K., 1992. *Bouwgeschiedenis van Monumenten. Een speurtocht naar de leeftijd van een gebouw aan de hand van kenmerken en materialen*, Amsterdam.

Verduin, J., 2014. *Streekweg 289-293*, gemeente Drechterland. Een archeologisch bureauonderzoek, *Westfriese Archeologische Rapporten* 76, Hoorn.

Verhoeven, A.A.A., 1998. Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw), Amsterdam (*Amsterdam Archaeological Studies* 3).

Zimmermann, H.W., 2006. De Levensduur van gebouwen met aardvaste stijlen, in: O. Brinkkemper, J. Deeben, J. van Doesburg, D.P. Hallewas, E.M. Theunissen en A.D. Verlinde. Vakken in Vlakken. Archeologische kennis in lagen. *Nederlandse Archeologische Rapporten* 32, Amersfoort.

Bijlage 1 **Fase 1a (1150-1200)**

Gemeente Drechterland, Hoogkarspel, Streekweg 135
 Projectnummer 463 | zaaknummer 4573782100
 Schaal 1:100 (A3)
 © Archeologie West-Friesland 2019

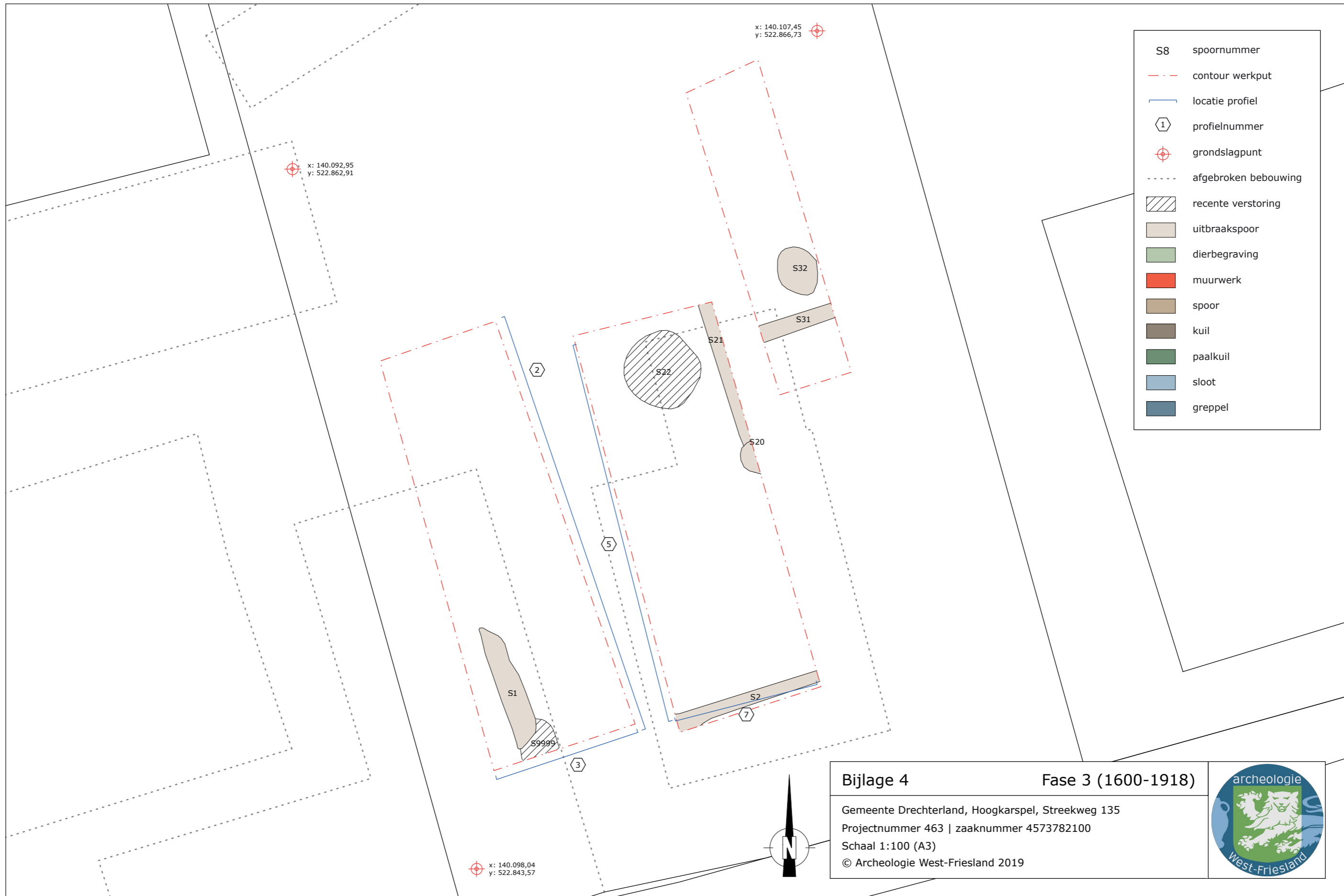

- S8 spoornummer
- - - - - contour werkput
- locatie profiel
- ① profielnummer
- ⊕ grondslagpunt
- - - - - afgebroken bebouwing
- ▨ recente verstering
- ░ uitbraakspoor
- dierbegraaving
- muurwerk
- spoor
- kuil
- paalkuil
- sloot
- greppel
- stiep

Bijlage 3 Gemeente Drechterland, Hoogkarspel, Streekweg 135 Projectnummer 463 zaaknummer 4573782100 Schaal 1:100 (A3) © Archeologie West-Friesland 2019	Fase 2 (1300-1600)
--	--

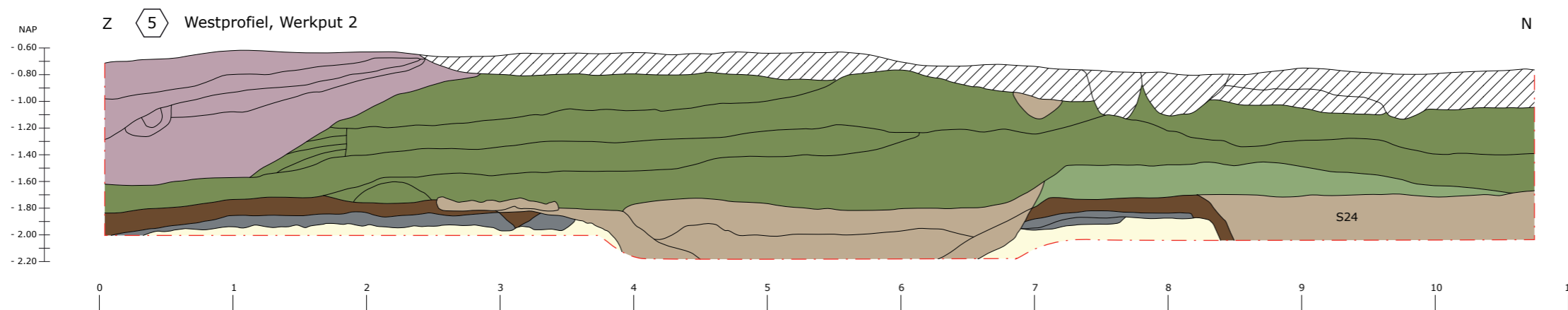
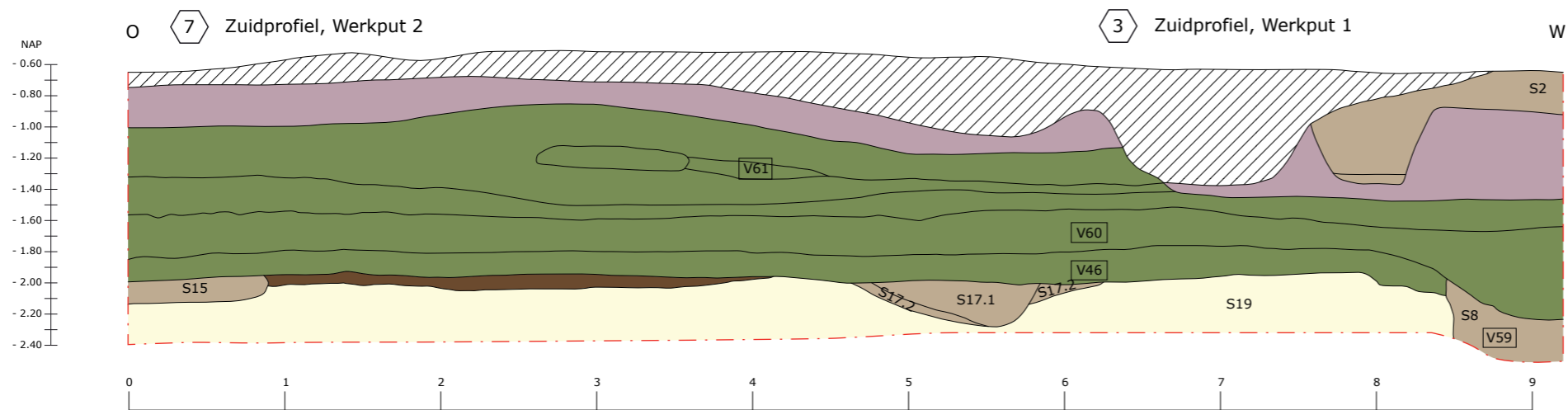
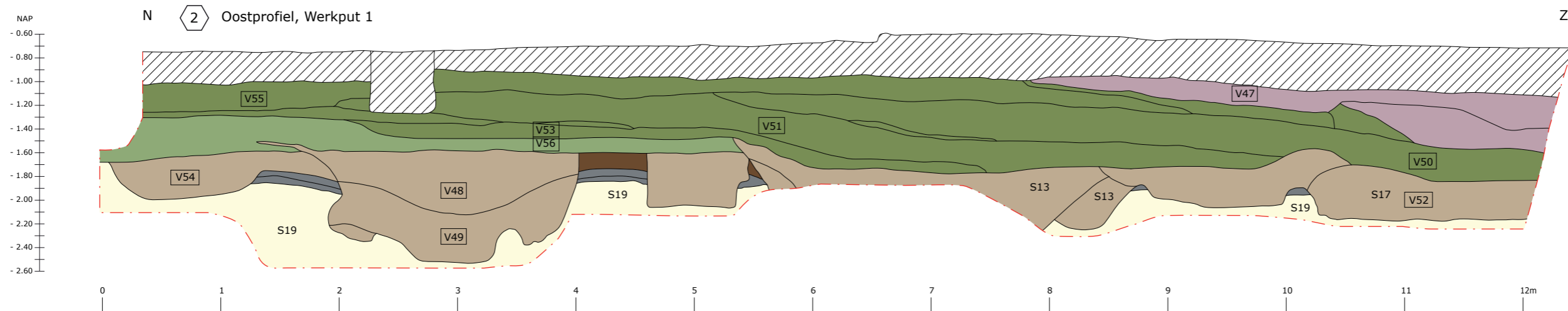
S8	spoornummer
- - -	contour werkput
—	locatie profiel
①	profielnummer
⊕	grondslagpunt
- - -	afgebroken bebouwing
▨	recente verstering
■	uitbraakspoor
■	dierbegraaving
■	muurwerk
■	spoor
■	kuil
■	paalkuil
■	sloot
■	greppel

Bijlage 4 Fase 3 (1600-1918)

Gemeente Drechterland, Hoogkarspel, Streekweg 135
 Projectnummer 463 | zaaknummer 4573782100
 Schaal 1:100 (A3)
 © Archeologie West-Friesland 2019

S8	spoornummer		recente verstoring		fase 1a: 1150-1200		veen
V01	vondstnummer		spoor		fase 1b: 1200-1300		prehistorische horizont
	contour profiel		hout		fase 3a: 1300-1600		natuurlijke bodem
	profielnummer		menglaag klei/veen		fase 3b: 1600-1918		

Bijlage 5

Profielen

Gemeente Drechterland, Hoogkarspel, Streekweg 135
 Projectnummer 463 | zaaknummer 4573782100
 Schaal 1:40 (A3)
 © Archeologie West-Friesland 2019

